

GÖTEBORGS UNIVERSITET

LAU370 Allmänt utbildningsområde 3. Examensarbete

Att beröra taktilt Metod, färdighet eller förhållningssätt?

En intervjustudie kring pedagogers syn på taktil beröring.

Författare: Marie Andersson och
Kristina Väisänen

Handledare: Åke Lennar

Examinator: Agneta Simeonsdotter
Svensson

Rapportnr: VT09-2611-002

Abstract

Titel:	Beröring - ett förhållningssätt? En intervjustudie kring pedagogers syn på taktil beröring.
Författare:	Marie Andersson och Kristina Väisänen
Typ av arbete:	Examensarbete (15p) inom lärarprogrammet
Termin och år:	Vårterminen 2009
Institution:	Göteborgs Universitet - IPD Institutionen för pedagogik och didaktik
Handledare:	Åke Lennar
Examinator:	Agneta Simeonsdotter Svensson
Nyckelord:	Pedagogisk verksamhet, taktil beröring, massage som metod, barn och stress, oxytocin
Rapportnr:	VT09-2611-002

Sammanfattning:

Vårt syfte med detta examensarbete har varit att ur ett pedagogiskt perspektiv genom kvalitativa intervjuer undersöka hur sju pedagoger i förskola och skola värderar taktil beröring och ser på att arbeta med detta. De grundläggande frågorna vi valt är dessa: Vilka reflektioner har pedagogerna över sin egen taktila beröring med barnen? Hur värdesätter pedagogerna den taktila beröringen i den pedagogiska verksamheten? Hur resonerar pedagogerna kring att arbeta aktivt med detta? Slutligen frågade vi oss: Hur problematiserar pedagogerna arbete kring taktil beröring? Vi har utfört studien genom en kvalitativ intervjuundersökning och sedan analyserat resultaten med ett hermeneutiskt förhållningssätt. De intervjuade var alla pedagoger med olika befattning och arbetade inom skol- och förskoleverksamheten. Efter gjord analys kan vi konstatera att dessa pedagoger värderar den taktila beröringen högt och reflekterar över den spontana taktila beröringen som sker i vardagen. Dock kunde vi se att trots den positiva inställningen var det få av dem som valde att arbeta aktivt med taktil beröring. Vi tror att detta beror på att det råder en brist på kunskap inom den taktila beröringens betydelse för barnets utveckling och lärande och att detta i sin tur leder till att de inte är medvetna om vilka effekter den taktila beröringen kan ge barnet och barngruppen. Vi uppfattade även att samhällets syn på nära kontakt och taktil beröring spelar en betydande roll i hur man arbetar med det. Vi noterade en rädsla hos pedagogerna att arbetet kring detta skulle kunna uppfattas fel. Slutligen kan vi sammanfatta vi det hela med att pedagogernas inställning till taktila beröring ur tre aspekter som alla flyter samman dessa kallar vi: Taktil beröring som metod, taktil beröring som färdighet, taktil beröring som förhållningssätt.

Förord

Vi vill här lyfta fram och tacka alla de människor som har blivit en viktig del i hur detta arbete utformats. Vi vill först och främst tacka Axelsons Gymnastiska Institut som väckte våra tankar kring vikten av taktil beröring och inspirerade oss att lyfta upp detta ämne. Tack alla de pedagoger som ställt upp på intervjuer och deltagit i vår studie. Tack för att ni delat med er av era tankar utan er hade arbetet inte varit möjligt att slutföra. Vi vill även tacka alla nära och kära som orkat lyssnat och stöttat oss under arbetets gång en process som ibland har känts som en berg – och dalbana, ingen nämnd ingen glömd. Slutligen tack till den universitetspedagog som i slutet tog oss till målnöret, vi fixade det till slut.

Marie Andersson och Kristina Väisänen
Göteborg 09-06-08

Innehållsförteckning

Abstract	1
Förord	2
Innehållsförteckning	3
1. Inledning	5
1.2 Begreppsförklaring	6
1.3 Arbetets struktur	6
2. Genomgång av styrdokument	7
2.1 Empati i förskola och skola	7
2.2 Identitet och trygghet i förskola och skola	7
2.3 Lärande i förskola och skola.....	7
2.4 Hälsa och välmående för barn i förskola och skola	7
3. Litteraturläsning och teoriinblick	9
3.1 Massage och Beröring genom historien.....	9
3.2 Den taktila beröringens effekter på kropp och sinne	10
3.2.1 Huden och Känselsinnet.....	10
3.2.2 Den taktila Beröringens betydelse för barnets utveckling.....	10
3.2.3 Oxtocin	11
3.2.4 Barn och stress	11
3.3 Taktil beröring i den pedagogiska verksamheten	12
3.3.1 Massage som metod i den pedagogiska verksamheten	13
3.3.2 Massagesagor och komplementmassage som arbetsmetod.....	14
3.3.3 Spontan taktil beröring i verksamheten.....	14
3.4 Problematik och fördomar kring taktil beröring.....	14
3.4.1 Taktil beröring på fel sätt	15
3.4.2 Taktilt försvar	15
3.4.3 Att förmedla en känsla genom taktil beröring	15
3.5 Teoriinblick.....	15
4. Syfte	17
5. Metod	18
5.1 Vår förståelse	18
5.2 Undersöknings metod och utförande	18
5.3 Hermeneutiken som förhållningssätt	19
5.4 Urval och undersökningsgrupp.....	19
5.5 Arbetets reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	19
6. Resultat	21
6.1 Presentation av intervjurespondenterna	21
6.2 Redovisning av intervjuvar.....	22
6.2.1 Vilka reflektioner har pedagogerna över sin egen taktila beröring med barnen?....	22
6.2.2 Hur värdesätter pedagogerna den taktila beröringen i den pedagogiska verksamheten?	24
6.2.3 Hur resonerar pedagogerna kring att arbeta aktivt med beröring?	24
6.2.4 Hur problematiserar pedagogerna arbete kring taktil beröring?.....	25
6.2.5 Sammanfattning	27
7. Diskussion och slutdiskussion	28
7.2 Metoddiskussion.....	28
7.2 Litteratur och resultatdiskussion.....	29

7.2.1 Taktil beröring som metod	29
7.2.2 Taktil beröring som färdighet	31
7.2.3 Taktil beröring som förhållningssätt	33
7.3 Slutdiskussion.....	35
7.2 Vidare forskning	35
Referenser	36
Bilaga	37

1. Inledning

”Om jag är ditt barn- berör mig!
Även när jag är vrång och till och med tar avstånd från dig.
Ge inte upp, hitta sätt att fylla mina behov.
Din godnattkram hjälper mig att sova gott.
Din dagliga beröring säger mig hur du verkligen känner.”

Del av dikt, författare okänd,
(Översatt från engelska Jelvéus, 1999, s.17)

Vi som skriver detta examensarbete tillsammans har båda genom arbetslivserfarenhet och verksamhetsförlagd utbildning uppmärksammat en problematik kring att stressen och pressen på barn är stor ute i den pedagogiska verksamheten. Vi har utifrån detta funderat kring hur man kan arbeta aktivt för att minska denna stress och hur man kan ge barnen verktyg för att hantera stressade situationer då de förekommer.

Detta gemensamma intresse lade grund till att vi hösten 2008 deltog i kursen ”Massage i förskolan/skolan” vid Axelsons Gymnastiska Institut. Kursen gav oss grundläggande kunskaper i hur man kan arbeta med massage och taktil beröring i förskola/skola. Den gav oss vidare insikt i hur viktig den taktila beröringen är för barn och inspirerade oss själva att arbeta praktiskt med detta. Vi tror att taktil beröring kan minska stress och skapa en trygg miljö för barnen i den pedagogiska verksamheten på många sätt, till exempel genom att skapa en fredligare beröring barnen emellan. Genom kursen fick vi tillgång till Axelsons kursmaterial för denna kurs, vilket är sammanställt av Rolf och Iréne Elmström, Anne Eek och Ann-Chatrine Jonsson(2005). Axelsons institut startades i Sverige 1962 av Hans Axelson och är ”Skandinaviens äldsta och största skola för komplementär och alternativ medicin.” Axelsons institut har sedan starten i Skandinavien varit ledande inom kroppsterapi metoder och modern svensk massage. De är initiativtagare till massage i förskola och skola, massage mot våld med mera och ger bland annat kurser i ”Massage i förskola och skola.” (www.axelsons.com, 09-05-13). En av Axelsons visioner är att:

”Genom beröring skapas kontakt och närhet som gör skillnaden mellan ett gott eller dåligt självförtroende, mellan att känna att man är värd något eller att känna sig värdelös. Att introducera massage som ett verktyg för att minska våldet i samhället är att svara på människors outtalade behov av kärlek och beröring.” (www.axelsons.se, 09-05-13).

Efter deltagandet i kursen utvecklades vidare tankar kring det som senare blev vårt ämnesområde inför detta examensarbete. ”Hur värderas den taktila beröringen i förskola och skola?” Vi ser själva positivt på att arbeta medvetet med taktil beröring och kan bekräfta genom egen erfarenhet utifrån arbete i barngrupp att resultatet av att arbeta med detta blir gynnande för både barn och pedagoger. I denna studie vill vi genom intervjuer undersöka och lyfta fram huruvida de pedagoger vi intervjuat, alla verksamma i förskola och skola, värderar och är medvetna om den taktila beröringen i verksamheten.

1.2 Begreppsförklaring

Vi kommer här i detta avsnitt att förklara vår egen och andras definition av återkommande begrepp i vårt arbete.

- *Taktil* – Med det taktila sinnet menar vi i detta arbete ”beröringssinnet i huden” (Ellneby, 2007, s.192). Vi använder oss av begreppet taktil för att skilja på den fysiska och psykiska beröring man kan uppleva. Vi inriktar oss på den fysiska beröringen och använder då begreppet taktil beröring.
- *Beröring* – Vi använder oss av Ekengren och Hjerpes (1995) definition på beröring, vilket innebär ”den mängd upplevelser man får genom stimulering av huden/.../” (s.16).
- *Massagesaga* – En saga som berättas och förstärks genom taktil beröring på ryggen.
- *Massage*- Något vi i denna studie vill lyfta fram är att massage i förskolan och skolan inte nödvändigtvis måste handla om massage som den klassiska massagen vid muskelstimulering. Med massage i denna rapport menar vi även lättare taktil stimulering på kroppen.
- *Kompismassage*- Är i första hand tänkt som sittande massage, enkel att utföra på syskon, lekkamrater eller kompisar.
- *Oxytocin*- Kroppens lugn och ro hormon som utsöndras i kroppen vid bland annat taktil beröring.

1.3 Arbetets struktur

För att ge en presentation av arbetets upplägg kommer vi här att kortfattat redovisa för de olika kapitlens följd och innehåll. Vi följer i vårt val av struktur och rubriker Staffan Stukåts rekommendationer i ”Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap” (2005).

Detta examensarbete är i uppdelat i 7 kapitel, med underliggande avsnitt.

I kapitel 1-3 presenteras vår egen bakgrund, genomgång av styrdokument samt litteratur och teoriansknytning.

I kapitel 4-6 redovisar vi arbetets syfte med underliggande frågor och den undersökningsmetod vi använt oss av samt det resultat som undersökningen gav.

Kapitel 7 består av vår slutliga diskussion kring vårt resultat utifrån intervjuer och litteratur, samt förslag på vidare forskning i ämnet.

Slutligen redovisas de källor vi i använt oss av under arbetets gång.

2. Genomgång av styrdokument

Vår Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94 och Läroplan för förskolan Lpfö98 ska ligga som grund för verksamheterna förskola och skola. Dessa läroplaner tar upp begrepp, mål och riktlinjer som är viktiga för barns utveckling, och som den pedagogiska verksamheten skall utgå ifrån. Vi kommer i detta avsnitt redovisa de delar i Lpfö98 och Lpo94 som handlar om barnens välmående, trygghetskänsla, identitets skapande, lärande och empati känsla.

2.1 Empati i förskola och skola

Lpo94 ger pedagoger som arbetar i skolan i uppdrag att arbeta så att verksamheten präglas av solidaritet mellan människor. Arbetet i vardagen ska utgå från ett demokratiskt förhållningssätt (s.8). Detta är något som Lpfö98 betonar under riktlinjer för arbetslaget, att alla som arbetar på förskolan skall: ”stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra.” (Lpfö98 s.8).

Vikten av att barn i förskolan skall uppmärksamma och respektera olikheter mellan människor påpekas. ”Verksamheten skall syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt.” (Lpfö98 s.3-4). Begrepp som ”öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar” (s.7) finner vi under förskolans mål och riktlinjer. Även upp i skolan är mål att sträva emot att ”varje elev skall respektera andra människors egenvärde.” (Lpo94 s.8).

2.2. Identitet och trygghet i förskola och skola

Identitet och trygghet är genomsyrande begrepp i våra läroplaner. I Lpo94 och Lpfö98 finner vi att barnen i skapandet av sin identitet ska känna trygghet och få utvecklas på bästa möjliga sätt. Arbetslaget i förskolan har ett ansvar när det gäller att låta barnen få sina behov ”respekterade och tillgodosedda och få uppleva sitt eget värde.”(Lpfö 98 s.8). I skolverksamheten skall eleven: ”möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära.” (Lpo94 s.7). I skolan skall det strävas dels efter att eleverna känner trygghet och att de lär sig ta hänsyn och visar respekt i samspel med andra, detta enligt Lpo94 (s.9).

2.3 Lärande i förskola och skola

Elever skall kunna orientera sig i en vardag som är komplex, förändrar sig snabbt i ett samhälle där de möter ett stort informationsflöde. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig ny kunskap blir då mycket viktigt för eleven (Lpo94, s.5).

Vidare i Lpo94 finner vi att elevernas utveckling skall främjas på ett harmoniskt sätt, och detta skall åstadkommas i verksamheten, genom att man varierar och balanserar sammansättningen av innehåll och val av arbetsformer (s.6). Skolarbetet skall innefatta olika kunskapsformer enligt Lpo94 skall både de praktiska, intellektuella samt de sinnliga och estetiska aspekterna få uppmärksamhet (s.6). Enligt Lpfö98 är samspelet i gruppen en bas och ”Lärandet skall baseras såväl på samspelet mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra.” (s.6).

2.4 Hälsa och välmående för barn i förskola och skola

”Förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet.” (Lpfö98, s.8). Att barn ”Utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin

hälsa och sitt välbefinnande.” är ett strävansmål (Lpfö98, s.9). Detta är något som man även i skolverksamheten skall uppmärksamma. Ett mål att uppnå i skolan är att eleverna ”har grundläggande kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa samt har förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan och miljön.” (Lpo94 s.10).

3. Litteraturgenomgång och teoriansknytning

I detta kapitel har vi som avsikt att presentera hur taktil beröring har behandlats inom tidigare forskning och litteratur. Vi anknyter även i detta kapitel till den sociokulturella teorin och dess syn på lärandet

3.1 Massage och Beröring genom historien

Beröringen har funnits mellan människor i alla tider. Lena Jelvéus (1999) arbetar som legitimerad sjukgymnast. Hon har arbetat med massage, och har varit utbildare i beröring i tio år och även varit instruktör i spädbarnsmassage. Hon påpekar även att massage tyvärr har mött tvivel och förknippats med en verksamhet som är mindre seriös. Idag har dock de flesta kunskap om vad massage och beröringsmetoder är (s.12). Jelvéus (1999) beskriver Pär Henrik Ling (1776-1839) som ”den svenska gymnastikens fader tillika den svenska massagens fader/.../” (s.12). När han 1812 hos regeringen ansökte om tillstånd till att få bedriva massage fick han ett starkt avslag. Först efter att han ett år senare påvisat massagens effekter genom att utföra massage på personer som var högt uppsatta i samhället omprövades beslutet. I Sverige har man masserat sedan 1700 talet, man masserade då män innan de gick ut i krig för att förbereda dem för kamp. Jelvéus (1999) visar på att massagen även har använts inom medicinsk vård under en lång tid (s.13).

Jelvéus (1999) lyfter fram att genom årens lopp har populariteten inom massage både stigit och sjunkit, hon menar på att i slutet av 1900 talet kunde man se ett uppsving i efterfrågan på massage i samhället. Vidare påpekar hon att i dagens läge inkluderas även små barn och gamla människor som personer som kan ta del av massagen och dess helande verkan och skapande av välbefinnande. Det är från sydliga exotiska länder som vi har inspirerats att massera barn. Jelvéus menar att vi generellt snålar med beröring till både stora och små men påpekar att man tycker att det skulle vara det självklart att massera och krama de små oändligt mycket (s.14). Jelvéus (1999) påpekar att: ”Vi lever i ett ”icke taktilt” samhälle och har därför oftast väldigt liten erfarenhet av att bli berörda av våra medmänniskor.” (s.14). Hon menar vidare att för någon uppväxt i ett ”icke taktilt” samhälle kan det kännas obehagligt och suspekt när någon okänd tar i dem (s.14). Ylva Ellneby (2007, 2008) har författat ett flertal böcker om barns tidiga utveckling och vad som påverkar dem i omvärlden. Ylva är även special och talpedagog, utbildare och författare. Sverige är enligt Ellneby (2008) i jämförelse med många andra länder ett beröringsfattigt land. Hon tror att detta grundar sig i en gammal fördom som handlar om att barn blir mindre självständiga vid mycket uppmärksamhet. Vidare menar hon att detta inte stämmer och att mycket kroppskontakt under uppväxten ger självständiga barn.(s.133).

I artikel funnen i Elmström, Eek och Jonsson (2005) lyfts det fram att beröring först på senare år har börjat utforskas vetenskapligt. Studier har då genomförts av Touch Research Institute (TRI) i Florida, USA. Dessa studier har visat att massage har gett effekter på både barn och vuxna en effekt var att barn som fötts för tidigt och fått massage generellt ökade i vikt jämfört med kontrollgrupper.(s. 6). Kerstin Uvnäs Moberg är professor i fysiologi och har arbetat med medicinsk forskning i över tjugo år. Hon har även författat boken ”Lugn och beröring, oxytocinets läkande verkan i kroppen.” (2000). Oxytocinets effekter tar vi upp i senare kapitel. Uvnäs Moberg (2000) talar om TRI och lyfter fram deras forskning som påvisar ”att massage i allmänhet har en ångestdämpande, lugnande och avslappnande effekt på både barn och vuxna.” (s.147).

3.2 Den taktila beröringens effekter på kropp och sinne

Huden är kroppens största organ och är ständigt utsatt för taktil beröring. Den taktila stimuleringen kan ske på olika sätt och hur detta påverkar kropp och sinne samt vad som kan ske vid brist på taktil beröring, tar vi upp i detta avsnitt.

3.2.1 Huden och Känslsinnet

Jelvéus (1999) Beskriver att huden är till ytan vår kropps största organ, även våra slemhinnor räknas som hud, en inre sådan. Huden kommunicerar med hjärnan genom beröring och när vi får ett tryck på huden sänds via receptorer signaler till hjärnan. Dessa registreras i hjärnan och de tyds olika. (s.120). Ellenby (2007) beskriver tre möjligheter att uppleva en taktil beröring, dessa kallar hon temperaursinnet som registrerar köld och värme, smärtsinnet fungerar som skydd då barnet utsätts för smärta och beröringssinnet är det sinne som reagerar vid tryck på huden. Känslsinnet är enligt henne ett av våra mest omfattande sinnen, Vi har känselceller över hela kroppen i huden och slemhinnor. De områden på vår kropp där sinnescellerna är tätast placerade är till exempel fingertopparna och tungspetsen. Känslsinnet påverkar även andra sinnen i vår kropp och är kopplat direkt till känslor och kontakt. Känslsinnet påverkar hur vi mår både kroppsligt och själsligt menar Ellenby. (2007, s.20-22).

3.2.2 Den taktila Beröringens betydelse för barnets utveckling

Vi har tagit del av litteratur och forskning från USA genomförd av Dr. Montagu (1905-1999). Montagu är en ”brittisk- amerikansk antropolog och humanist” (http://en.wikipedia.org/wiki/Ashley_Montagu, 09-05-13) Han uppmärksammar i sin bok ”Touching, the human significance of the skin” (1986) relationen mellan hudens beröring och den mentala och psykiska hälsan. Montagu (1986) menar att taktila upplevelser spelar en fundamental roll vid tillväxt och utveckling hos däggdjur som studerats /.../. (Fritt översatt av skribenter s.237). Jelvéus(1999) beskriver hur beröring uppfattas redan av det lilla fostret i mammans mage och när fostret är ca sex veckor börjar känselsinnet utvecklas och fostret reagerar vid beröring. Förlossningen är människans första och största beröringsupplevelse utanför livmodern. Efter att fostret under en lång tid har befunnit sig i mammans mage och berörts möts de nu vid förlossningen av en värld som är mycket olik den miljö i livmodern som de har befunnit sig i (s.22). Barnet har även nu ett stort behov av beröring och att detta behov tillgodoses är livsviktig för barnet. Ett spädbarn dör utan beröring (Ellneby, 2007; Jelvéus, 1999) Ellneby (2007) beskriver vidare egna upplevelser där hon mött understimulerade barn som genom brist på beröring har stannat i utvecklingen, för att senare med hjälp av ökad beröring och närhet uppnått stora framsteg i utvecklingen (s.18-19). Ellneby (2007) beskriver känselsinnet och de taktila upplevelsernas betydelse för barnets utveckling. Samspelet mellan sinnen och olika kroppsliga funktioner krävs för att barnen skall kunna utvecklas menar hon. Genom att barnet får en kroppsuppfattning av sig själv både kroppsligt och psykiskt utvecklar barnets jagmedvetande (s.36). Ellneby (2007) beskriver vidare hur det taktila sinnet är ett av de tre sinnen som utvecklas först hos ett barn. De andra två sinnen som utvecklas är det kinestetiska (led och muskelsinnet) och det vestibulära (labyrintsinnet eller balanssinnet). När det taktila sinnet är integrerat med de andra två och barnen kan lita på dessa är det en förutsättning för barnets vidare utveckling. Dessa samspel hos ett barn påverkar också barnets språkutveckling då motoriken och känselsinnet är sammanlänkade (s.72). Detta samspel kallar Jelvéus (1999) sinnesintegrering eller sensorisk integrering. ”Med sinnesintegrering menas att alla sinnesintryck, dvs. syn, hörsel, känsel balans och så vidare ska samordnas och organiseras i hjärnan.” (s. 64). Förmågan att i hjärnan organisera dessa intryck kan variera från barn till barn. Ofta tar man detta för givet men Jelvéus(1999) menar på att barn som inte klarar att lokalisera detta kan få inlärningssvårigheter i skolan, trots att de i övrigt är normalbegåvade (s.63).

3.2.3 Oxtocin

Oxytocin är kroppens naturliga hormon som ger en lugn och ro effekt på kroppen (Uvnäs Moberg, 2000; Ellneby, 2007, 2008; Jelvéus, 1999, Elmström, Eek, Jonsson, 2005). Detta är vad som ligger till grund för Uvnäs Mobergs (2000) forskning. Genom henne finner vi att oxytocin påfanns och fick sitt namn 1906 av Sir Henry Dale. Han menade då att substansen oxytocin kunde påskynda förlossning (s.74). Man har genom senare forskning kommit fram till att oxytocinet även kan utsöndras vid flera yttre påverkningar. Uvnäs Moberg (2000) tar upp flera utav dessa påverkningar såsom beröring, mänskliga relationer, mat och dryck, motion och droger. Hon beskriver att i motsats till vår kamp och flykt reaktion ger lugn och ro reaktionen förändringar som kvarstår under en längre tid. Uvnäs Moberg (2000) menar då att oxytocinet ger förändringar och effekter såsom sänkt blodtryck, och sänkta nivåer stresshormon. Upptag och inlagring av näring blir effektivare och genomströmningen av blod ökar i hud och slemhinnor men minskar i musklerna, oxytocinet har även en läkande effekt (s.44).

Uvnäs Moberg (2000) tar i sitt verk främst upp forskning gjord kring oxytocinets verkan på råttor. I försök har oxytocin tillförts på råttor varpå man har studerat effekterna på dem. Effekter har visat sig såsom ökad nyfikenhet, ångstdämpande effekt, vilja att söka kontakt, ökat socialt minne, ökad inlärningsförmåga och lugnande effekt vid större doser. Hon drar vidare paralleller mellan dessa effekter som framkommit och anser att samma effekter i viss mån kan förekomma hos människor. Studier på människors reaktion vid ökad oxytocin utsöndring har även genomförts men dock inte i lika stor utsträckning. Uvnäs Moberg (2000) tar vidare upp problematik kring forskningen och menar att det finns en brist på forskning inom ämnet oxytocin. Istället har fokus lagts på forskning kring stress. Hela nittio procent av forskningen riktar sig åt den delen som är aktiv vid försvar och stress medan tio procent läggs på den del som sker i samband med vila och tillväxt.

3.2.4 Barn och stress

Uvnäs Moberg (2000) beskriver att kamp och flykt reaktioner är kroppens sätt att svara på stress och fara. Motsatsen till stress är då tillståndet av lugn och ro när kroppen är avslappnad (s.43). Ellneby (2008) menar på att stressreaktioner ursprungligen var en förberedelse för våra förfäder inför muskelarbete, kamp eller flykt. Idag är miljön inte densamma och de psykiska påfrestningarna är större än de fysiska. Detta leder till att stressreaktionerna idag stannar kvar längre i vår kropp då psykiska problem inte kan lösas med de tidigare nämnda fysiska förberedelserna inför muskelarbete, kamp eller flykt (s.32). Uvnäs Moberg (2000) menar att en balans mellan dessa är livsnödvändiga (s.43). Hon tar vidare upp problematiken kring stressen i samhället och menar att den i vårt västerländska samhälle har ökat. Det stressrelaterade kamp och flykt systemet är överbelastat och lugn och ro systemet i kroppen har sänkts. Detta menar hon beror på att situationer som innefattar lugn och ro i samhället har minskat (s.31). Hon menar även att vår moderna livsstil ger oss mindre tid för nära kroppskontakt och ”utan kontakt får vi ingen beröring och utan beröring får vi mindre oxytocin.” (s.150).

Vidare tar Ellneby (2008) upp att stress kan ge olika psykosomatiska besvär hos barn. De vanligaste är kopplade till mage eller hud. Barnen kan känna av magproblem som smärta, kräkningar, förstoppning och diarré. På huden kan stress visa sig som eksem även sår, sprickor och bitskador i tandkött, kinder eller på läppar kan orsakas av stress. Om man utsätts för stress menar Uvnäs Moberg (2000) på att det kan ge effekter såsom ökad pulsfrekvens och slagvolym hos hjärtat och ökad nivå av stresshormoner med mera. Vidare menar hon på att man bör skapa balans. Detta kan man genom att skapa situationer där kroppen utsöndrar

oxytocin menar hon. Oxytocinet kan då ge effekter såsom till exempel att blodtrycket sänks, effektivare matsmältning och näringsupptag och sänkt nivå av stresshormon (s.43-44). Ellneby (2008) tar upp flera orsaker till stress hos barn. En faktor menar hon på kan vara skolan där verksamheten är byggd på olika typer av kontroll. Dessa moment blir en uppmuntran till konkurrens. Barn som inte hänger med i studietakten av olika orsaker kan vara utsatta för kronisk stress. Dagarna är fulla av byten mellan ämnen och av händelser. Barnen hinner inte få något sammanhang eller komma in i ett arbete innan det avbryts. Hon menar på att många barn inte förstår vad deras skolarbete leder till (s.59). Ellneby (2008) påpekar att många elever menar att det är skolmiljön med buller och stress som orsakar besvär (s.69). Lars Åke Kernell undervisar i didaktik vid Göteborgs Universitet och har författat "Att finna balanser, En bok om undervisningsyrket" (2002). Kernell talar om att skolan och fritidsverksamheten idag inte ser ut som för tio år sedan. Elevernas skoldag är fylld av aktiviteter och innefattar många möten med vuxna och andra elever. Detta leder till att eleverna sedan i fritidsverksamheten behöver "En lugn tillflyktsort" (s.52). När man erbjuder eleverna detta kan man som pedagog mötas av kritiska föräldrar som inte förstår syftet med detta. Kernell menar vidare att "Stillheten på fritidshemmet är inte håglöshet utan det lugn och vila som reflektion kräver." (Kernell, 2002, s.53). Ellneby (2008) beskriver att hur känsliga barn är i den stressande miljön skiljer sig och hon menar vidare att barnen hanterar stress olika. Barn som klarar av stress är ofta de som accepterar både sig själva som de är och kan känna tillit till andra. Dessa barn har även ett rikt känsloliv och kan uppleva olika känslor och ge uttryck för dem (s.87).

3.3 Taktil beröring i den pedagogiska verksamheten

I litteraturen finner vi vid upprepade tillfällen undersökningar som påvisar att den taktila beröringen är betydelsefull i den pedagogiska verksamheten (Jelvéus, 1999; Uvnäs Moberg, 2000 & Ellneby 2007, 2008). Hur beröringens effekter kan visa sig i verksamheten och metoder som man kan använda sig av vid arbete med taktil beröring, tar vi upp i detta avsnitt.

Jelvéus (1999) påpekar att för ett litet barn som kommer in i förskolans värld och som kanske för första gången lämnar sin mamma, kan för barnet detta upplevas som en skrämmande procedur. Hon talar vidare om hur man genom massagen och beröringen här kan bygga en tillit mellan barnet och personalen (s.61). Dessa upplevelser kan även förekomma när ett barn börjar skolan. Det kan för dem kännas som en stor upplevelse i livet och många barn förknippar detta med nervositet och spänning. Arbete med beröring kan då underlätta och skapa trygghet menar Jelvéus (1999, s.88).

Jelvéus (1999) beskriver hur vi genom livets resa blir olika mycket mättat när det gäller vår hunger efter beröring. Vissa får beröringen i större mängd och vissa växer upp med en ständig hunger och saknad efter mer menar hon (s.12). Tecken på brist på beröring hos barn är svårt att tyda. Jelvéus (1999) menar att föräldrar inte alltid uppfattar beröringshunger hos sitt barn och de hittar då ofta andra utvägar än beröring för att lösa det som de tror att barnet är missnöjd över (s.12). När det gäller beröring kan man på ett flertal olika sätt se signaler som pekar på behovet på massage. Elmström, Eek och Jonsson (2005) lyfter fram uttrycks sätt som skulle kunna peka på beröringshunger hos barn.

- ”- genom spänd kroppshållning - koncentrationsproblem
- sparkar - svårt att komma igång/slutföra uppgifter
- dålig motorik - slarvar
- kastar saker - glömmer saker
- sorgsenhet - är trötta håglösa
- rädsla - är ojämna i humöret/sockerberoende

- inåtvänd mm

- matvägrar/ eller äter ohämnat. ” (s.23).

Känslolivets stimulans har stor betydelse för barnets utveckling och välbefinnande detta betonar Ellneby (2008). Trots detta ligger enligt henne skolans fokus på det kunskapsmässiga innehållet och den känslomässiga utvecklingen får mindre plats i verksamheten (s.106). Kernell (2002) anser att de dominerande ”akademiska” aktiviteterna i skolan skall balanseras med ” mer kreativa och mindre kompensatoriska uppgifter.” (s.61.) Jelvéus (1999) tar upp denna problematik i skolverksamheten. I de flesta fall klarar barn att stimulera hjärnan genom lek och aktivitet, men om de inte gör detta och man upplever att barnet visar tecken på obalans bör man ge dem möjligheter att stimuleras genom varierande aktiviteter. Olga Dysthe (2003) professor vid Programmet för forskning om lärande och programmet för pedagogik, Universitetet i Bergen skriver om det sociokulturella lärandet och tar upp John Deweys (1859-1952) (http://sv.wikipedia.org/wiki/John_Dewey, 09-06-08) kunskapssyn som innebär att det är genom aktivitet kunskap skapas. Jelvéus (1999) menar att det finns en problematik kring att man för barnen i dagens samhälle föredrar att stimulera ”/.../intellektet och tankekrävande aktiviteter.” (s.66-67)framför beröringsupplevelser (s.66). Genom beröring sker inläring menar hon, ett exempel är att man via stimulans av huden i samband med inläring av en sång eller ramsa underlättar inläringen (s.62). Ellneby (2008) påpekar att barnet lär sig känna igen och komma ihåg, genom att känsloupplevelserna kompletteras med hörsel och synintryck. När barnet tagit del av alla sinnesintryck kan de samordna dem.

3.3.1 Massage som metod i den pedagogiska verksamheten

Ellneby (2007) lyfter fram att pedagoger ofta ser arbete med massagesagor under till exempel vilan i förskoleverksamhet som ett tillfälle att se och bekräfta barnen varje dag. Dock har även andra effekter visat sig av att arbeta med massagesagor. Det har uppmärksammats att barnen blir lugnare, konflikterna minskar barnen kan även utföra uppgifter bättre då de kan koncentrera sig och detta är då positivt för deras inläring (s.23). Massagen kan även bidra till att ett barn som fått massage vill ge massage till andra och den fredliga beröringen ökar barnens förmåga till empati (s.24.). Uvnäs Moberg (2000) beskriver hur oxytocinet som utsöndras vid beröring ger en effekt av ökad förmåga att stimulera sociala och nyfikna beteenden. Hon menar på att detta i sin tur leder till ett ökat intresse av att närma sig varandra och interagera. En studie gällande massage som pågick under sex månader och omfattade över hundra barn visade på att massage hjälpte barnen att bli lugnare och socialt mognare bäst svarade de oroligaste pojkarna på behandlingen. Jämfört med icke masserade barn blev de mindre aggressiva och mognade socialt. Studien visade även på att barn som fick massage fungerade bättre med kompisar och beklagade sig mindre över kroppsliga besvär. (Uvnäs Moberg, 2000; Ellneby, 2007, 2008). I det sociokulturella lärandet konstrueras kunskap ”genom samarbete i en kontext.”(Dyste, 2003, s.41). Dysthe (2003) menar vidare på att den sociala praktiken där lärande äger rum är den väsentliga. Hon förklarar en av de centrala aspekter gällande lärande inom det sociokulturella teoriperspektivet som är ”Lärande är i grunden socialt.”(s.43) Denna aspekt inriktar sig på lärandesammanhang som sker i ”relationerna och interaktionerna mellan människor.”(s. 31). Berit Bae (1996) Norsk forskare och doktorand beskriver vikten av relationen mellan pedagogen och barnet. Hon talar om anerkjennelse och menar på att ”En relasjon kan ikke bli anerkjennende hvis den ene parten ser på seg selv som mindre eller mer vared enn den andre.” (s.147). Bae beskriver att den vuxna befinner sig i en maktposition. Sättet den vuxne svarar på barnens kommunikation och hur de sätter ord på dess handlingar och upplevelser påverkar hur barnen upplever sig själv. Detta kallar hon att ha en definitionsmakt. Hon menar vidare att en anerkjennende relation är ett ideal att sträva emot (Fritt översatt av arbetets skribenter).

När man arbetar med massage i verksamheten betonar Ellneby (2007) vikten av att det är barnet själv som bestämmer om de vill ha massage. Det kan även handla om vart de vill ha massage och vem som ska massera dem (s.23). Den enda regeln som Jelvéus (1999) pekar på är den att barnen själva måste vilja ta emot och ge massage. Massage måste alltid vara frivillig.

3.3.2 Massagesagor och kompismassage som arbetsmetod

Kompismassage är en massagemetod som lyfts fram som en metod mot fredligare beröring i skolan (Jelvéus, 1999; Ellneby, 2007, 2008; Elmström, Eek & Jonsson, 2005). Denna metod har i undersökningar visat utveckling mot ”en öppnare attityd, ökad kommunikation och större benägenhet till fredlig kroppskontakt.” (Jelvéus, 1999, s.92). Jelvéus (1999) beskriver vidare hur en 9 veckor lång massageutbildning för ungdomar som visat tecken på våldsbenägenhet efter massage utbildningen visade ”ny studielust samt mål och mening i sin tillvaro.”(s.92). Dysthe (2003) beskriver genom Mikhail Bathkins syn på lärande att både samspel och motspel är för barn utmaningar, vilket kan leda till både lärande och utveckling. Det sociokulturella lärandet sker i en dialog och vidare tar Dysthe upp Lev Vygotskijs tankar om den aktiva samverkan där lärandet inte är ”någon soloprestation och inte heller någon passiv insats.” (s.83).

Jelvéus (1999) beskriver att kompismassage är en enkel metod då eleverna vid varierande tillfällen får massera varandra (s.92). Kompismassagen kan utföras i princip när som helst och var som helst på golvet eller på en stol. Om en stol använd kan den med fördel vändas så att barnets bröst vilar mot ryggstödet, på så sätt kommer den som masserar lättare åt hela ryggen. Man kan om man har möjlighet spela lugn musik, eller ev. tända ett ljus för att skapa en lugnande stämning. Ellneby (2008) menar att när det till en början kan kännas ovant att massera kan man använda sig av massagesagor (s.135). Vidare beskriver Jelvéus (1999) att arbeta med massagesaga är ett tillfälle att samtidigt som man berättar en saga också beröra barnet. Man börjar då med att visa barnen enstaka strykningar medan man läser sagan och fortsätter steg för steg. Denna metod kan lyftas in i verksamheten närhelst barnen önskar. (s. 68).

3.3.3 Spontan taktil beröring i verksamheten

Ellneby (2008) påpekar att det inte behöver vara tidskrävande att beröra. ”Att smeka ett barns hand medan man talar med det tar inte längre tid än om man låter bli.” (s.26). Hon menar vidare på att massagestunden inte behöver ta en längre tid, och den kan uppstå spontant (s.137). Även om massagestunden är kort blir effekterna långvariga.(s.139) En metod att ge barnen den taktila stimulansen kan vara genom en spontan taktil beröring såsom ”massage i flykten” (s.11). Elmström, Eek och Jonsson (2005) beskriver denna beröring som kan ske i situationer som vid på eller av klädning, vid läs stunder eller under dagens lek. Även Uvnäs Moberg (2000) menar på att den taktila beröringen man ger genom att klappa barnets kind eller hålla barnet i handen är viktiga inslag i en relation (s.139).

3.4 Problematik och fördomar kring taktil beröring

Att medvetet använda sig av taktil beröring i den pedagogiska verksamheten är inte alltid oproblematiskt. När man i den pedagogiska verksamheten vill arbeta med detta kan man stöta på olika hinder. Några av dessa kommer vi att redovisa i detta avsnitt.

3.4.1 Taktil beröring på fel sätt

Jelvéus (1999) talar kring fel sort beröring och hon menar på att ett av de problem i samhället som gör att man kan rygga för beröring av barn är pedofili. För en som inte är insatt i ämnet kan massage i förskola och skola låta som något suspekt och motbjudande. Kernell (2002) problematiserar att vara man och söka sig till förskoleverksamheten. Han menar att dessa män på grund utav hur massmedia uppmärksammar pedofili riskerar att bli oskyldigt anklagade (s.68). Jelvéus (1999) menar på att det är just för att motverka detta och skapa medvetenhet kring beröringen som man bör införa ämnet i verksamheten. Väcker man en lust och medvetenhet hos barnen gällande beröring ger man dem en trygghet vidare i livet. Hon menar att genom att ge barnen beröring kan man på så sätt ge dem en större chans att förstå avsikten och motstå inbjudningar till fel sorts beröring (s. 15-16). Hon påpekar även att ”Ju mer beröringshungrigt ett barn är desto större är risken att det fastnar i garnet på någon som med uppmärksamhet och smicker tar i det på fel sätt.” (Jelvéus, 1999, s.16). Ellneby (2007) menar att barn lär sig säga nej till beröring som känns fel om de tidigare fått känna hur rätt beröring känns (s.135).

3.4.2 Taktilt försvar

Kerstin Ekengren och Barbro Hjerpe är författare till verket ”Beröring – vår viktigaste förnimmelse” (1995) och studerande på specialisering 4 vid institutionen för special pedagogik vid Stockholms Universitet. De citerar Norman Autton (1920-1998) som är författare till verket ”Beröring. Beröringens bruk i omsorg och terapi”. (s.50). som ”betonar att fysisk beröring inte bara är ett av våra mest grundläggande kommunikationssätt, utan att det också är det sinne vi upplever mest personligt.” (s.16). När barn har svårt att hantera beröring kan detta enligt Ellneby (2007) handla om taktilt försvar. Vid taktilt försvar orsakar beröringsförnimmelser obehag. Ett barn med taktilt försvar har svårt att ta emot kroppskontakt men de kan behöva det mer än andra (s.25). Enligt Hjerpe & Ekengren (1995) iaktas taktilt försvar hos barn som ofta är hyperaktiva och lätt distraherade (s.22). Även Montagu (1986) talar om att vissa bebisar föds med en taktil hyperkänslighet och upplever beröring som smärftfullt. Detta medför att barnet känner att det är riskfyllt att vara bekväm vid närhet och att kunna se sig själv som en del av en annan människa (Fritt översatt av skribenter s.248).

3.4.3 Att förmedla en känsla genom taktil beröring

Om man av någon anledning skulle ha något emot något barn kan man med fördel låta någon kollega ta hand om detta barn. Att utestänga något barn är oprofessionellt, Dock kan man fundera på varför man har denna känsla för detta barn, detta enligt Elmström, Eek och Jonsson (2005 s.23). Kernell (2002) beskriver genom religionsvetaren Ingela Olsson att vi i Sverige ofta använder oss av bestraffningstekniken att vi ”vänder ryggen till och hotar att överge barnet.” (s.58). Kernell menar vidare på att en elev av denna tillrättavisning kan bli mer ”vilsen och förfärad än tillrättavisad och hjälpt” (s.58) Jelvéus (1999) menar på att den känsla man själv har kan föras vidare till det barn man berör. Man kan ge en tröstande beröring eller uppmuntrande, men man kan även visa att man vill ta avstånd. Därför påpekar hon vikten av att den som masserar eller berör barnen ska känna för att göra detta, annars kommer man att förmedla denna känsla till mottagaren (s.63).

3.5 Teorianknytning

I arbete med taktil beröring ser vi ett samband mellan den sociokulturella lärande teorin och de metoder samt effekter den taktila beröringen kan ha på en barngrupp. Silwa Claesson är verksam vid institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet. Claesson (2007) beskriver att Vygotskij (1896-1934) är den som kan sägas stå bakom den

sociokulturella lärande teorin. I hans spår följer många med liknande tankar kring att lärandet sker i en social miljö. Dysthe (2003) beskriver olika sätt att angripa den sociokulturella inlärnings teorin vi citerar här dessa:

”lärande har med relationer att göra; lärande sker genom deltagarnas samspel; språk och kommunikation är grundläggande element i läroprocesserna; balansen mellan det individuella och det sociala är en avgörande aspekt på varje läromiljö; lärande är mycket mer än det som sker i elevens huvud och har med att göra med omgivningen i vid mening.” (Dysthe, 2003, s.31).

Claesson (2007) beskriver det sociokulturella lärandet som ett lärande där fokus ligger på den ”omgivande kulturen, kommunikationen och sammanhanget.”(s.32) Hon menar på att i den sociokulturella lärandeteorin finns inte endast ett ”specifikt fokus på tänkandet.” (s.32). Lärandet sker i en process och fokus ligger inte på produkten. Både Vygotskij och Dewey menar att arbete och handling står i centrum i lärandet. Slagordet ”learning by doing” (s.33) förknippas ofta med John Dewey. Vi översätter detta fritt till ”inläring genom handling”.

4. Syfte

Vi har med detta examensarbete som syfte att ur ett pedagogiskt perspektiv genom kvalitativa intervjuer göra en vetenskaplig undersökning i hur sju pedagoger i förskola och skola värderar beröring och ser på att arbeta aktivt med taktill beröring. Våra grundläggande frågor i denna studie är:

- Vilka reflektioner har pedagogerna över sin egen taktilla beröring med barnen?
- Hur värdesätter pedagogerna den taktilla beröringen i den pedagogiska verksamheten?
- Hur resonerar pedagogerna kring att arbeta aktivt med beröring?
- Hur problematiserar pedagogerna arbete kring taktill beröring?

5. Metod

I detta kapitel har vi som avsikt att presentera vårt val av metod som vi använt oss av i vår studie och varför vi valt att använda denna. Vid val av datainsamlingsmetod och analysmetod har vi förutom att utgå ifrån begrepp tagna ur ”Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap” (Stukát,2009) även använt oss av rekommenderat upplägg i ”Forskningsmetodikens grunder” (Patel & Davison, 2003).

5.1 Vår förförståelse

Vår förförståelse inför detta examensarbete var att de pedagoger ute i verksamheten, alla verksamma inom förskola och skola, som vi skulle komma att intervjua inte var medvetna om den verkan man genom den taktila beröringen kan ge den pedagogiska verksamheten. Vi antog att detta i sin tur kunde leda till att pedagogerna inte prioriterar arbete med den taktila beröringen. När vi nu skulle utföra en vetenskaplig studie var vår avsikt inte att bevisa att vår förförståelse stämde, utan vi var endast intresserade av pedagogernas inställning till ämnet och hur de ställde sig till taktil beröring. Oavsett deras svar var för oss utgången intressant och givande för vår studie.

5.2 Undersöknings metod och utförande

I denna examensrapport valde vi att använda oss av intervjuer som datainsamlingsmetod. Valet av denna metod var för oss bäst lämpad eftersom vi på detta sätt fick en djupare inblick i intervjurespondentens tänkande kring vårt ämne. Detta gav oss vidare möjligheter till att få ett bättre resultat som svarade till vårt syfte. Intervjufrågorna hade en hög grad av standardisering då intervjuerna i stort sett följde samma följd och form dock med varierande följdfrågor. Vi började intervjun med frågor kring respondenternas bakgrund, detta för att skapa en förståelse kring intervjurespondenten som person. Vi fortsatte sedan med frågor kring vårt valda ämne. Vi försökte att i största möjliga mån ge intervjurespondenten en frihet i intervjun detta för att de på så sätt skulle känna sig mindre hämmade i samtalet. Under intervjun hade respondenterna möjlighet att få tillgång till vårt intervjuunderlag. Då vi valt att göra en kvalitativ intervjustudie valde vi att ställa lågt strukturerade frågor på så sätt att intervjurespondenten inte skulle känna sig begränsad i svarsalternativen, det fanns med andra ord inget rätt eller fel svar på våra frågor. Vid upplägget av intervjuunderlaget hade vi ett etiskt tänkande och vi valde vi frågor som inte på något skulle kunna såra eller misstolkas av respondenterna.

Intervjuerna utfördes under två veckor vårterminen 2009. Dessa två veckor reste vi runt i Västra Götaland för att besöka de pedagoger som vi tidigare kommit i kontakt med. Intervjuerna utfördes i sex av sju fall på pedagogernas egna arbetsplatser, där i avskilda lokaler som pedagogerna själva valt ut. Vi valde att utföra intervjuerna på platser efter respondenternas eget önskemål för att de i största möjliga mån skulle känna sig avslappnade i samtalet. I ett av fallen utförde vi på grund av respondentens personliga skäl att utföra intervjun på universitetets område, men även då i en avskild lärosal. Vi använde oss av diktafon under intervjuerna för att lättare kunna transkribera i efterhand och deltog båda två i sex av sju fall för att kunna föra anteckningar och observera eventuell kroppsmimik. I det fall vi både inte hade möjlighet att delta berodde detta på personliga förhinder, vi tror inte detta har påverkat resultatet. Innan varje intervjustart presenterade vi vårt syfte med studien för respondenten och informerade dem om att allt gällande deras personliga uppgifter skulle komma att fingeras. Vi informerade även om deras rätt till anonymitet och att svaren på

frågorna endast skall komma att användas under arbetets gång. Först efter respondenternas samtycke påbörjades intervjun. Intervjuerna pågick i cirka femton minuter.

5.3 Hermeneutiken som förhållningssätt

Vi valde att i analys av denna intervjustudie använda oss av hermeneutiken som förhållningssätt. Målet med vår studie var att genom intervjuer försöka tolka och förstå intervjurespondenternas svar och därigenom deras syn på det valda ämnet. Hermeneutiken var för oss ett lämpligt förhållningssätt, då den står för en ”vetenskaplig riktning där man studerar, tolkar och försöker förstå grundbetingelserna för den mänskliga existensen.” (Patel & Davidson, 2003 s.28). Det var utifrån detta tänkande vi analyserade de genomförda intervjuerna. Då vi sedan innan hade en kunskap inom ämnet och därigenom förförståelse, hade vi skapat, vad man inom hermeneutiken kallar en ”förståelsehorisont” (Patel & Davidsson, 2003 s.30). Vår förhoppning var att genom denna studie flytta horisonten framåt genom att via intervjuer skapa en förståelse för våra intervjurespondenter. Inom hermeneutiken tolkas vår tidigare kunskap som ett redskap och tillgång i processen mot att skapa en förståelse, istället för ett hinder (Patel & Davidson, 2003). Intervjuerna gav oss i sin tur en bra möjlighet att efter transkribering få en bra helhetssyn på respondenten och vidare analysera delarna av dess svar.

5.4 Urval och undersökningsgrupp

Då vi i detta examensarbete hade som avsikt att utföra en hermeneutisk, kvalitativ intervjustudie valde vi att hålla oss till en minde grupp med intervjurespondenter. Detta för att senare kunna analysera svaren i en djupare analys. Valet av respondenter var för oss vid tillfället en vad Patel & Davidson (2003) kallar ”tillgänglig grupp, dvs individer som vare sig utgör ett fall eller ett stickprov.” (s.57). Vi är medvetna om att vi inte kan generalisera de resultat vi genom intervjustudien fått fram och att resultatet endast gäller den undersökta gruppen. Fem av sju respondenter var för oss tidigare kända och respondenterna kontaktades vid påbörjandet av examensarbetet via telefon och mail. De valdes ut efter intresse att delta men vi var dock innan omedvetna om hur de skulle ställa sig till det ämne vi valt att undersöka. Respondenterna utgav också en bra spridning geografiskt, åldersmässigt och deras tidigare utbildning skiljde sig åt.

5.5 Arbetets reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Intervju som metod och diktafon som verktyg var för oss den metod som lämpade sig bäst för att få svar till vårt syfte. Svaren vi fick ut i intervjustudien blev på så sätt de mest trovärdiga för denna grupp. Stukat(2009) menar att reliabiliteten ”kan översättas till hur bra mitt mätinstrument är på att mäta.” (s.125). och vi är väl medvetna om att reliabiliteten i studien har brister med tanke på att vi var bekanta med vissa av intervjurespondenterna och att detta kan ha påverkat hur de besvarade våra frågor. Hur detta kan ha påverkat resultatet tar vi närmare upp under diskussion. För att vi ville undvika att detta påpekade vi därför innan varje intervjutillfälle, för respondenten, att det inte fanns något rätt eller fler svar på frågorna och att vi var intresserade av deras personliga åsikt

Utifrån det syfte vi valt att utgå ifrån anser vi att trots att reliabiliteten i arbetet inte är hög och tillförlitlig kan vi ändå finna att validiteten i arbetets resultat är högre. Genom att använda oss av intervju som undersökningsmetod och diktafon som hjälpmedel fick vi stor möjlighet att uppnå ett tydligt svar på vårt syfte. Som vi tidigare nämnde valde vi båda två i största möjliga mån att delta vid intervju situationerna, detta för att lättare uppmärksamma respondenternas mimik och kroppsspråk. Vi anser att vi med denna metod och teknik mäter

det vi avser att mäta. Då vi som genomförde intervjuerna inte kan kalla oss väl förtrogna med tekniken lyste dock ibland vår okunskap igenom. Detta till exempel vid den första genomförda intervjun som blev ett bortfall på grund utav tekniska problem. Vi uppmärksammade under transkriberingen att vi i vissa fall betonade frågorna olika vilket kan ha lett till olika förståelse hos respondenterna. Generaliserbarheten i denna rapport är inte hög. Resultatet gäller endast den grupp av respondenter som deltagit i undersökningen. Vårt syfte är inte att i att generalisera utan att få en fördjupad förståelse för hur man som pedagog i verksamheten kan resonera kring frågor gällande taktil beröring och på så sätt kunna skapa möjlighet för nya forskningsområden.

6. Resultat

Vi kommer i detta kapitel att presentera de pedagoger som deltagit i studien och sedan redovisa de intervjusvar vi fått efter genomförda intervjuer. Presentationen kommer att ske genom en analys som är gjort utifrån den hermeneutiska synvinkeln. I presentation och analys benämns pedagogerna med fiktiva namn.

6.1 Presentation av intervjurespondenterna

Anna

Anna är 55 år och arbetar på en förskola i en by utanför Göteborg. Avdelningen har barn mellan 1-3 år och hon har arbetat på denna förskola sedan tre år tillbaka. Hon är utbildad barnskötare, har även läst pedagogik på högskolan samt en Reggio Emiliakurs. Reggio Emilia är den inriktningen som hon anser sig ha i sitt arbete. Anna berättar att hon, när hon arbetade på en annan förskola fick gå en kurs på Axelssons Gymnastiska Institut, efter vilken hon och de deltagande kollegorna började arbeta mer med massagesagor.

Bella

Bella är 29 år och har läst det nya lärarprogrammet med inriktning mot de yngre åldrarna. Hon arbetar på en förskola i en by utanför Göteborg på en avdelning med barn mellan 4-5 år. Inriktningen hon har i sitt arbete är det sociala lärandet och utgår mycket ifrån Vygotskij. Bella har arbetet på sin nuvarande arbetsplats sedan två år tillbaka. Gällande tidigare erfarenheter av aktivt arbete med taktil beröring berättar hon att hon under utbildningen kom i kontakt med Axelsons och deras barnperspektiv och att hon även själv läst mycket om massage och beröringens betydelse.

Carola

Carola är 42 år och även hon arbetar på en förskola i en by ute på landet. Barnen på hennes avdelning är mellan 1-3 år. Hon är utbildad förskolelärare och har läst två och ett halvt år på universitet. I arbetet utgår hon ifrån Reggio Emilia men anser att det ännu är i en lärandefas men tillägger att även Piagets tankesätt från hennes tid på högskolan följer med i tankarna och att det är intressant, då det är en lärandeprocess. Denna förskola har varit hennes arbetsplats sedan två och ett halvt år tillbaka. Hon har inte tidigare läst någon litteratur eller gått någon kurs gällande beröringens betydelse.

Diana

Diana är 30 år och arbetar på en förskola som ligger i Östra Göteborg. Hon är utbildad barnskötare och har efter det under ett år läst pedagogiskt ledarskap. På sin nuvarande arbetsplats har hon arbetat i tio år. Barnen på hennes avdelning är 1-5 år. Den tidigare erfarenhet hon har av ämnet taktil beröring är genom en arbetskamrat som gick en massagekurs för vuxna.

Elisabeth

Elisabeth är 47 år gammal och arbetar sedan augusti 2008 på sin nuvarande arbetsplats i västra Göteborg som fritidspedagog, där hon även är kopplad till en första klass. Hon är utbildad fritidspedagog och avslutade sin utbildning 2003. Elisabeth brinner för naturen och arbetar mycket utifrån naturpedagogiken. Hennes personliga erfarenhet av taktil beröring och

massage är genom sin mamma som är massör och även genom ett friskvårdprogram hon har fått möjlighet att delta i genom sitt arbete. Programmet innefattar massage.

Fredrika

Fredrika är 32 år gammal, hon har ingen pedagogisk utbildning men har arbetat koncentrerat inom detta område under fem års tid. Förskolan hon nu arbetar på ligger i västra Göteborg. Fredrika har arbetat på sin nuvarande arbetsplats i ungefär ett år och där har de börjat jobba lite utifrån Reggio Emilia pedagogiken. Fredrikas erfarenhet av massage och taktil beröring kommer dels från sin mentor på en tidigare arbetsplats, som arbetade aktivt med massagesagor. Dels har hon själv deltagit i en kurs på Axelsons institut. Hon har nu arbetat med massage under en tid och utgår då från olika metod böcker.

Gunilla

Gunilla är 48 år gammal och började lärarutbildningen 1998 då hon läste till 1-7 lärare i matematik och Naturorienterade ämnen. Hon har senare läst extra bild och pedagogisk psykologi. Gunilla är inspirerad av Vygotskij och arbetar mindre med gruppen och mer individ inriktat. Hon försöker se barnens möjligheter och begränsningar. På sin nuvarande arbetsplats i västra Göteborg har hon arbetat i sex år och är för tillfället klasslärare i en förstaklass. Gunilla har läst litteratur som tagit upp ämnet taktil beröring och även kommit i kontakt med ämnet under lärarutbildningen.

6.2 Redovisning av intervjusvar

I detta avsnitt kommer en analys på intervjurespondenternas svar att läggas. Analysen är gjord utifrån studiens grundläggande frågor. Där inget annat nämns kommer alla citat i analysen från våra sju intervjuer. Intervjuunderlag går att finna i bilaga 1 och intervjuerna som helhet finns som transkriberade intervjuer.

6.2.1 Vilka reflektioner har pedagogerna över sin egen taktila beröring med barnen?

Genom denna underliggande fråga till syftet ville vi ta reda på pedagogernas personliga reflektion över den spontana taktila beröringen i vardagen. Vi var intresserade av hur de anser att beröringen påverkar dem och barnen de möter.

Den lilla beröringen

Vi uppfattar att pedagogerna reflekterar över den lilla beröringen som en viktig del i verksamheten. De beskriver den som en naturlig del av vardagen. Anna pratar om ”den här lilla beröringen” i mötet med barnen, det är något hon anser vara jätteviktigt och hon tänker själv mycket på den. Hon talar även om vikten av ögonkontakten kombinerat med beröring. Bella beskriver den taktila beröringen i sin yrkesroll som viktig och hon menar på att när man jobbar med barn så kommer man väldigt nära dem när man skapar relationer. Hon anser sig själv inte reflektera över ämnet: ”Alltså, det är nog så självklart för mig så jag reflekterar inte så mycket över det”. Diana reflekterar över den spontana beröringen: ”Min spontana tanke det är ju att beröring kan ju vara så stort”. För henne innebär taktil beröring den vardagliga kontakten med barnen. Som när hon klär på dem eller ger en kram till någon. Hon förklarar vidare hur de i vardagen berör barnen genom att de benämner kroppsdelar och gör rörelselekar. Fredrika liksom Diana och Anna reflekterar över den spontana taktilberöringen. Hon anser att den förekommer i vardagen, i till exempel situationer när det är lugn och ro som när hon läser en saga för barnen eller utomhus när man håller handen på gården eller går i led. Även Elisabeth reflekterar och beskriver sin egen beröring med barnen som den spontana beröringen som sker på fritids det kan vara en stund i knäet, en kram eller när de busar

Skillnaden mellan olika åldrar

Något Bella senare i samtalet reflekterar kring är hur barn är olika och kräver olika sorts beröring. Hon menar på ”att det är viktigt att man faktiskt tar i alla barn fast på deras villkor.” Diana reflekterar även hon över hur de tillfällen man kan ge barnen beröring skiljer sig beroende på barnens ålder. Diana menar att med de mindre barnen kommer det mer naturligt, till exempel efter vilan då man har dem i famnen för att de ska vakna till. Detta sker även hos de större barnen men hon menar på ” att dom söker sig inte till samma närhet som småbarnen gör.” Även Elisabeth talar att om att äldre barn inte söker samma beröringskontakt som yngre barn. ”Dom små är jättelätta och ta och man får spontana kramar, så de, sen blir det ju svårare desto äldre upp dom kommer” Hon menar på att de äldre barnen är självständigare och vill bryta sig ifrån. Gunilla liksom andra pedagoger i studien har uppmärksammat att de yngre barn hon arbetar med nu söker mer kroppskontakt jämfört med äldre barn hon tidigare arbetat med. ” Dom här barnen söker ju själva kroppskontakt på ett helt annat sätt /.../”. Dock ser hon ett behov även hos de äldre barnen. Men menar att ”Det kanske inte är så legitimt och ställa sig så nära fröken när man är äldre, det kanske är pinsamt.”

Barnens olika behov

Carola reflekterar över att vissa barn har större distans till taktil beröring än andra. ”För vissa barn kan man inte röra man känner det på barnen, att de har dom har den här distansen”. Fredrika har i verksamheten uppmärksammat att vissa barn inte själva söker taktil beröring och att hon därför medvetet försöker närma sig dem för att inte skapa jobbiga situationer. Hon påpekar att barn reagerar olika och alla söker inte beröringskontakt själva. Hon lägger vikt på att man ”inte kastar sig på” dessa barn. Fredrika har efter kontinuerligt arbete med taktil beröring upplevt ökad tolerans hos barnen gällande den taktila beröringen i vardagen. Gunilla reflekterar över barns olika behov av taktil beröring och vilka effekter det kan ge. I vardagen använder hon sig av beröring i den grad barnen klarar av för att markera och fånga uppmärksamhet hos barnen.

Insikt genom upplevelser

Anna berättar att hon tidigare arbetat med massage i barngrupp. Då resultatet blev positivt reflekterar hon nu över dessa positiva effekter som den taktila beröringen kan ge. Hon berättar även om ett barn i den dåvarande gruppen som hade problem med magen. Efter kontinuerlig beröring förbättrades de här besvären hos barnet. Hon menar på att beröring påverkar hela kroppen inte bara det stället du berör. ”Jag menar även om du inte masserar just magen så bara det att man får den här avslappningen och den här ron så påverkar det liksom, det påverkar hela kroppen kan man säga.” Gunilla beskriver hur hon vid tillfällen upplevt att närhet och beröring skapat ett lugn hos elever som har svårt med sociala kontakter och som inte får ro. Efter att ha lärt känna en elev med behov av särskilt stöd har Gunilla börjat reflektera mer över sin egen beröring med barnen. Fredrika understryker att hennes eget medvetande kring beröringen har ökat efter deltagande i en Axelsons kurs.

6.2.2 Hur värdesätter pedagogerna den taktila beröringen i den pedagogiska verksamheten?

I denna underliggande fråga var syftet att ta reda på hur pedagogerna värdesätter den taktila beröringen i verksamheten och vilka effekter handlingen kan ge barnen.

Trygghet och bekräftelse genom beröring

I denna fråga tolkar vi en samstämmighet hos intervjurespondenterna. Alla värdesätter taktil beröring som något viktigt i verksamheten. På frågan: "Hur värderar du den taktila beröringen?" svarar Anna att hon absolut värderar den högt. Hon menar på att det är viktigt att man är tydlig i den taktila beröringen med barnen då man genom den förstärker deras känsla av att bli sedd. Bella ser den taktila beröringen som hennes sätt att lära känna barnen och menar på att det för henne skulle kännas konstigt att inte få ta i barnen. Hon anser att trygghet är en viktig del och att denna skapas genom beröring. "Man kommer varandra närmare". Även Carola påpekar vid flera tillfällen i intervjun att hon anser att taktil beröring är en viktig del av verksamheten. "Det är ju en trots allt en trygghet det här med beröringen." Men hon anser inte att taktil beröring är en primär del av verksamheten och det är inget hon prioriterar. Dock menar hon på att det är viktigt för henne att barnen känner att det finns möjlighet till taktil beröring och att man kan röra dem. Elisabeth talar om hur den trygghet som skapas i verksamheten genom taktil beröring i sin tur kan påverka barnens vistelse i hemmet. "Trygga barn ger trygga föräldrar och trygga föräldrar ger trygga barn så det blir liksom en dominoeffekt." Elisabeth anser att taktil beröring är en viktig del. När vi frågar Diana hur hon värderar den taktila beröringen svarar hon " Jag tror att barn blir lugnare och mer harmoniska när man visar att, man visar empati för barnen /.../". När vi tolkar helheten av intervjun med Diana ger det oss intrycket av att hon värdesätter den taktila beröringen, även om hon inte uttalar det direkt. Fredrika värderar den taktila beröringen väldigt högt. Hon berättar att detta grundas på egna positiva resultat av massage i verksamheten. "eftersom jag sett goda resultat på massagen som vi ger barnen att dom efterfrågar den själva så värderas den väldigt högt och det är inte lika knuffigt och ruffigt som det var förra terminen." Hon har även uppmärksammat att i denna grupp som det tidigare har funnits svårigheter med närhet och taktil beröring har skett på negativt sätt, genom till exempel genom knuffar. "Det har varit mycket sådant i den här gruppen. "Hon har nu efter att de arbetar med massage sett en förändring och säger: " Det är stor förändring. Positivt, väldigt positivt." uttrycker Fredrika.

Beröring fysiskt

Även Gunilla använder sig av den taktila beröringen i verksamheten och anser den som viktig. Vidare tar hon upp den fysiska delen av taktil beröring och påpekar "Huden är det största organet vi har, det är klart att vi måste tillgodose det." Hon värderar sin egen beröring gentemot barnen högt men värdesätter även beröringen barnen emellan. Hon menar att det är " viktigt att barnen lär sig att beröra varandra på ett behagfullt sätt /.../. Denna fina beröring tycker hon är jätte viktig.

6.2.3 Hur resonerar pedagogerna kring att arbeta aktivt med beröring?

Vi ville genom denna fråga att få en inblick i om och på vilket sätt pedagogerna arbetar eller kan tänka sig att arbeta med taktil beröring. Vi var intresserade av att se vilka möjligheter pedagogerna såg med arbetssättet.

Arbete med taktil beröring i verksamheten

Anna är helt övertygad om att arbete med taktil beröring är något bra och hon kan se att det finns barn i den nuvarande barngruppen som skulle kunna vara i behov av detta. Men hon anser inte att det är något de diskuterar eller arbetar kring just nu. Hon har dock positiva

erfarenheter av att arbeta med taktill beröring och menar på att om bara viljan finns är allt möjligt. Inte heller Bella anser att arbete med taktill beröring är något de prioriterar på arbetsplatsen. Hennes egna tankar kring taktill beröring i verksamheten är att det handlar om ett förhållningssätt och hon talar om den spontana taktilla beröringen som är en självklarhet för henne. Massagesagor anser hon som ett bra sätt att introducera taktill beröring barnen emellan. Hon menar på att vuxna kanske behöver introducera metoden men att barnen sedan är i gång själva och de vuxna kan ta ett steg tillbaka i den aktiviteten. Hon menar att i arbete med massagesagor tror hon ”absolut att målet måste vara att få barnen att ta i varandra.” Vi tolkar det som att hon inte tror på att taktill beröring mellan personal och barn behöver vara en planerad aktivitet i verksamheten, utan att det är något som sker spontant. ”Det ska va, det är ett förhållningssätt.” betonar Bella. Elisabeth har provat på massagesagor men hon liksom Bella lyfter fram den spontana taktilla beröringen före den planerade på sin nuvarande verksamhet. Hon menar på att hon tar i barnen om de vill men det är inget arbetsgruppen planerar något arbete kring. Hon kan dock se möjligheter med att arbeta med massagesagor ”Ja samarbete mellan barnen och tilliten att man vågar utan att slå på varandra.”

Carola har positiva upplevelser från arbete med massage på en tidigare arbetsplats där det fungerade jättebra. Hon arbetar dock inte med det nu och anser inte heller att de på hennes nuvarande arbetsplats planerar kring den taktilla beröringen i verksamheten. Hon talar kring att det var mycket prat om massage under en period, vilket även Bella nämner ”det var massagesagor rätt upp och ner liksom” säger hon. Carola berättar vidare att de på hennes arbetsplats då nappade på arbetet med massage. Deras syfte var då att få barnen att röra varandra och inte ”puffa och knuffa”, ”det funderade jättebra” säger hon. Hon kan se att vissa barn i verksamheten behöver ökad taktill beröring men generellt ser hon inget behov i just denna barngrupp. Diana anser även hon att det inte är något av verksamhetens prioriterade mål att arbeta med taktill beröring. Hon kan dock absolut tänka sig att arbete mer med det och hon berättar vidare att de vid några tillfällen har arbetat med beröringsövningar såsom massagesagor och beröringslekar. När de har arbetat med massage i gruppen har hon upplevt koncentrationssvårigheter hos några av barnen Hon menar på att detta sedan smittat av sig på de andra barnen och på grund utav detta är det ingenting de jobbat vidare med.

Gunilla anser inte att de i hennes verksamhet arbetar med eller planerar kring taktill beröring men har nyligen själv fått en insikt i hur och varför man bör arbeta med taktill beröring. Genom egna upplevelser med elever inser hon att det finns ett behov hos barnen att bli sedda genom taktill beröring. Gunilla ser en möjlighet i att inkludera den taktilla beröringen i flera ämnen genom att använda massagesagor som behandlar just det aktuella ämnet. Hon ser absolut en anledning att arbeta med taktill beröring och har tidigare erfarenhet av arbete med massage i en klass där det funkade ganska bra. Fredrika är den av intervjurespondenterna som för tillfället arbetar aktivt med planerad taktill beröring genom olika mäsagemetoder i barngruppen. Det är något som de på hennes arbetsplats beslutat att avsätta tid för. Hon har sett goda resultat efter att de i lite mer än en månad (vid skrivande tillfälle) arbetat med detta. Fredrika tycker personligen att de märkt skillnad i barngruppen och berättar att barnen nu nyligen har uppmärksammat att massage är något de kan få när som helst, bara de ber om det. Hon talar även om att den spontana taktilla beröringen finns i vardagen och hon berättar vidare att de med barnen samtalar om att bli berörd och hur man kan uppleva taktill beröring.

6.2.4 Hur problematiserar pedagogerna arbete kring taktill beröring?

Att arbeta med taktill beröring i verksamheten är inte alltid helt oproblematiskt. Genom denna underliggande fråga till syftet var vår tanke att ta reda på vilka problem de intervjuade

pedagogerna har upplevt eller skulle kunna tänka sig att uppleva vid arbete med taktil beröring.

Praktiska hinder och tidsbrist

Anna talar endast om praktiska hinder och om hur man ska få det att fungera i arbetslaget. Hon funderar kring när man gör det, vilka som ska göra det och hur man ska gå tillväga. Hon menar senare i samtalet att ”det är ju någonting som man får diskutera i arbetslaget då hur, vill vi detta och hur gör vi då för att få detta att fungera?” Även Dianas hinder rör sig kring kunskapsbrist. Hon reflekterar kring när det passar bäst att göra det, om det är bäst när det sker spontant, eller om det är bästa att informera barnen om vad som ska ske. Vidare funderar hon även kring sin egen kunskap i ämnet. ”Om man vet hur man ska göra så tror jag det blir lättare i praktiken sen.” Inför att arbeta med taktil beröring som planerad verksamhet är tidsbrist även ett hinder hon ska se. Elisabeth ser även hon problem när det kommer till att hitta tid att planera aktiviteter. Hon menar att i hennes arbetssituation är det många pedagoger kring barnen och att hitta planeringstillfällen är svårt. Fredrika som i sin tur arbetar praktiskt med planerad taktil beröring konstaterar att detta är tidskrävande att bygga upp. Hon menar även på att det kan vara resurskrävande då man ibland har behovet av en extra resurs när barn inte vill delta i aktiviteten, vilket kan bli ett problem. Fredrika funderar även kring huruvida barnen själva ska få välja vem de ska bli masserad av. Hon säger: -” man kanske inte vill bli berörd av alla sina kompisar till en början.” Gunilla har i sin tur inte träffat på något arbetsmaterial i ämnet och ser detta som ett hinder. Hon menar att det skulle underlätta för henne om det fanns att tillgå. Hon säger ”Det skulle jag tycka var jättefint om det fanns arbetsmaterial /.../.”

Barns olika behov

Elisabeth problematiserar kring barnens olika behov och hur barn med till exempel autism eller aspergers hanterar taktil beröring. Hon understryker att dessa barn inte klarar av all sorts beröring. Vidare menar hon på att även om inte barnen har svårigheter som man vet om måste man vara försiktig och ” att man inte bara klampar in för tajt”. Hon påpekar att hon tror att det alltid finns en orsak till att de reagerar avvaktande vid taktil beröring.

Människors syn på beröring

Det enda hinder Carola kan se i att arbeta med taktil beröring är föräldrarnas inställning. På hennes arbetsplats använder de sig av en blankett där föräldrarna får godkänna barnens deltagande vid massage. Genom detta har de fått reda på att det finns föräldrar som nekat barnens deltagande i aktiviteten. Hon menar att om man inte informerar att man ska jobba med massage kan det bli fel och säger: -” Ja annars kan det ju bli väldigt knepigt när dom kommer hem och berättar att fröken gjorde det och det på mig.” Gunilla problematiserar även hon över att det idag inte är så lätt att arbeta med taktil beröring eftersom det är så mycket prat om pedofili. Hon tror att alla människor är försiktiga när det gäller detta ämne. Bella liksom Carola börjar med att tala om föräldrars inställningar och barnens bakgrund och att det kan spela en roll. Bella menar även att ett hinder kan ligga i barnens tidigare upplevelser av taktil beröring. ”Det kanske finns barn som har upplevt beröring på helt tokiga sätt. Det är ett jättehinder såklart.” Vidare funderar hon mycket på att vara manlig och kvinnlig i hennes yrke. Hon menar på att om hon skulle vart man hade det funnits svårigheter i att beröra barnen på det sätt hon nu gör. Hon tror att könsrollerna spelar in och tycker att det är hemskt. Bella talar mycket om den naturliga beröringen och senare i samtalet berättar hon om en tidigare erfarenhet från en praktiksituation. Där mötte hon en lärare som arbetade med massage. Bella upplevde inte att hon var fysisk i sig och då läraren arbetade med massage blev det en onaturlig situation.

6.2.5 Sammanfattning

Sju pedagoger deltog i studien de hade olika befattningar och utbildningsbakgrund. Deras tidigare erfarenheter inom ämnet den taktila beröringens betydelse varierade. Vissa pedagoger hade deltagit i kurser som behandlat ämnet, andra hade av eget intresse tagit till sig information och några hade inte stött på ämnet tidigare. Intervjuresultaten visade på att den taktila beröringen för dem till största delen handlade om den vardagliga taktila beröringen, de nämner kramar, att hålla handen. ”den här lilla beröringen” talar Anna om under intervjun.

Pedagogerna talar om barns olika behov av taktil beröring och vissa påpekar att beroende på barnens åldrar tar de själv initiativ till taktil beröring i olika grad. Några av de intervjuade pedagogerna tar upp hur de efter ny erfarenhet, I form av kursdeltaganden och möte med elever som reagerat starkt på beröring nu reflekterar över den taktila beröringen i högre grad.

Pedagogerna var samstämmiga i frågan hur de värderar den taktila beröringen i den pedagogiska verksamheten. De värderade den taktila beröringen högt och kopplade den taktila beröringen till trygghet, bekräftelse, lugn och harmoni. Alla pedagoger hade vid något tillfälle använt sig av arbete med taktil beröring genom bland annat massagesagor. Endast Fredrika ansåg att de på hennes arbetsplats vid intervjutillfället aktivt arbetade med massage.

Dock såg samtliga pedagoger möjligheter i att arbeta med aktivt med massage i form av massagesagor. De hinder pedagogerna såg i arbete med taktil beröring var i form av föräldrars inställning och samhällets syn på detta. Tidsbrist, praktiska hinder såsom material tillgång och barns olika behov fann pedagogerna även som problematiska inslag.

7. Diskussion och slutdiskussion

Vi har tagit del av tidigare forskning och litteratur i ämnet taktil beröring. I detta kapitel kommer vi att anknyta denna litteratur till de intervjuer vi genomfört. Detta kommer vi slutligen att sammanställa och koppla till vårt syfte och våra underliggande frågor. Icke refererade citat går att finna om önskas som intervjutranskriberingar hos författarna.

Vårt syfte med detta examensarbete har varit att: Ur ett pedagogiskt perspektiv genom kvalitativa intervjuer undersöka hur sju pedagoger i förskola och skola värderar beröring och ser på att arbeta aktivt med taktil beröring. De grundläggande frågor vi detta examensarbete har utgått ifrån är följande:

- Vilka reflektioner har pedagogerna över sin egen taktila beröring med barnen?
- Hur värdesätter pedagogerna den taktila beröringen i den pedagogiska verksamheten?
- Hur resonerar pedagogerna kring att arbeta aktivt med taktil beröring?
- Hur problematiserar pedagogerna arbete kring taktil beröring?

7.2 Metoddiskussion

Vi kommer i detta kapitel diskutera kring de val vi gjort gällande datainsamlingsmetod och val av litteratur. Vi redovisar här eventuella brister och tankar som väckts under arbetets gång.

Vi är medvetna om att då större delen av de intervjuade respondenterna för oss innan var kända kan detta ha påverkat resultatet. Även vetskapen om att de var medvetna om vår positiva inställning och kunskap i ämnet taktil beröring kan ha bidragit till att de svarade på våra frågor på ett sätt som de trodde skulle gynna vår studie. Pedagogerna lyfter fram och värdesätter den taktila beröringen, men menar senare att det inte är något de prioriterar. På grund utav hur de besvarade frågorna ser vi en brist i det resultat vår studie har givit oss. Vi betonar även att de svar vi erhållit endast gäller de intervjuade pedagogerna vi ämnar inte generalisera detta resultat. Vår oerfarenhet när det gäller intervju som metod var något som ibland lyste igenom. Vi kände till exempel att mycket viktig information försvann när öppna samtal hölls efter att diktafonen stängts av. De samtal som hölls efter intervjuens avslut var mer avslappnade och de vågade vara mer ärliga. På grund av att dessa samtal inte spelades in har vi nu inte kunnat använda oss av detta material.

Under examensarbetets gång har vi även funnit det svårt att finna litteratur som behandlar forskning inom ämnet. Vi tror att detta kan bero på det faktum som en artikel i Elmström, Eek och Jonsson (2005) tar upp där Dr. Maria Hernandez påpekar att beröringens effekter först på senare tid börjat utforskas vetenskapligt. Dessa studier på människor har då genomförts av Touch Research Institute (TRI) i Florida, USA. Denna brist på litteratur och forskning inom ämnet har ändå motiverat oss till att fortsätta att genomföra denna studie då vi söker och ser ett behov av mer kunskap. Även Uvnäs Moberg (2000) som är svensk forskare bekräftar att det finns en brist på forskning inom ämnet oxytocin, som är en viktig del när det gäller beröringens effekter. Hon menar att fokus istället har lagts på forskning kring stress. Nittio procent av forskningen är riktad mot den del som är aktiv vid försvar och stress endast tio procent av forskningen handlar om det som sker i samband med vila och tillväxt.(Uvnäs Moberg, 2000) Den forskning som vi tagit del av under examensarbetets gång är till största delen utförd på råttor. De resultat som där framkommit har Uvnäs Moberg (2000) sedan kopplat till människor. Vi är medvetna om att inte all litteratur vi använt oss av i arbetet är

forskningsbaserad. Större delen av litteraturen är författad av pedagoger och personer som är verksamma inom ämnesområdet. Vi kan därför inte vetenskapligt bevisa att de slutsatser som vi drar utifrån litteraturen är sanna.

7.2 Litteratur och resultatdiskussion

Efter sammanställningen av intervjuerna kunde vi tolka att pedagogerna uttryckte att de skilde den taktila beröring i verksamheten i tre aspekter: taktil beröring som metod, taktil beröring som färdighet och taktil beröring som förhållningssätt. Vi uppfattar det som att dessa tre delar hör samman och kompletterar varandra i arbete med taktil beröring i den pedagogiska verksamheten. Genom presentationen av dessa aspekter besvaras även våra underliggande frågor till syftet.

Vi uppmärksammade att pedagogerna ansåg att taktil beröring var viktigt och något som förekom i verksamheten i hög grad. Flera av pedagogerna talade om den spontana beröringen i verksamheten och att denna för dem kändes naturlig och självklar. För dessa pedagoger fanns den taktila beröringen som ett *förhållningssätt*. Pedagogerna såg *färdigheter* och effekter som den taktila beröringen kan ge barnen, såsom till exempel trygghet, empatisk känsla, trevligare kommunikation och bekräftelsen. Pedagogerna menar att även barnen själva uppfattat den taktila beröringen som positiv och efterfrågat den. Ett sätt att nå målet där barnen har de färdigheter de behöver få för vidare utveckling kan vara genom taktil beröring som *metod*. Metod ser vi det som det sätt man som pedagog använder sig av för att nå målet. Men här är målet inte viktigast utan vägen dit. Att pedagogerna under vägen är medvetna om vad de vill åstadkomma med metoden och att de har ett förhållningssätt till taktil beröring. Som vi nämnde tidigare tyckte de att taktil beröring är viktigt, dock problematiserade de kring att arbeta med taktil beröring. De nämnde till exempel dilemman som: pedofili, tidsbrist och föräldrars kritiska syn på taktil beröring. Vi vill betona att metod, färdighet och förhållningssätt alla är delar av samma goda ambition. Utifrån det sociokulturella perspektivet flyter dessa samman. Att alla dessa delar förekommer i verksamhetens arbete anser vi är en grund i arbete med taktil beröring, dock inser vi att proportionerna på dessa aspekter kan variera beroende på omständigheter.

7.2.1 Taktil beröring som metod

Vi hade inför detta examensarbete förståelsen att pedagoger ute i verksamheten, både i förskola/skola, inte är medvetna om den verkan man genom den taktila beröringen kan ge den pedagogiska verksamheten. Vi antog att detta i sin tur leder till att pedagogerna inte prioriterar att arbeta med den taktila beröringen som metod. De intervjuade pedagogerna var väl medvetna om att den taktila beröringen är viktig för barnen dock kunde vi se att motivationen att arbeta aktivt med massage eller taktil beröring inte var hög hos flera av respondenterna. Vad detta beror på har väckt intressanta tankar under arbetets gång. Vi drar efter sammanställningen av intervjuerna slutsatsen att detta i flera utav fallen kan bero på kunskapsbrist i ämnet, vilket flera ger belägg för. Diana påpekar att ”Om man vet hur man ska göra så tror jag det blir lättare i praktiken sen.” Om man känner att man inte har kunskap nog inom ämnet kan det leda till osäkerhet inför att arbeta med taktil beröring. Något som vi fann intressant var att den pedagog som vid tillfället arbetade praktiskt med taktil beröring genom massage, och var mest insatt i ämnet var den som hade lägst utbildningsgrad pedagogiskt. Vi har under vår pågående lärarutbildning saknat kunskap inom vårt valda ämnesområde vilket även delvis lagt grunden inför detta examensarbete. Då vi uppfattade att de pedagoger med högskoleutbildning i låg grad nämnde högskolan som en plats för möjlighet till kunskap inom taktil beröring, stärkte detta våra tankar. Men samtidigt kan vi se att de som har en högre utbildning har större möjlighet till ett kritiskt granskande inför de metoder de möter i

verksamheten. Medan barnskötare och utbildade lättare tar till sig nya metoder utan att reflektera över de färdigheter det kan ge. Vi tror dock ändå att det finns ett behov av kunskap inom detta område under lärarutbildningen då den taktila beröringen är viktig för barns utveckling och en kanal till ökad inläring. Ellneby (2008) menar på att stimulera känslolivet har stor betydelse för barns välbefinnande och utveckling, men att skolans fokus ligger på det kunskapsmässiga innehållet. Den känslomässiga utvecklingen ges mindre plats. Även Jelvéus (1999) stärker våra tankar när hon menar att man hos barn kan skapa inläring genom att man samtidigt under lärandetillfället stimulera av huden.

Inför att arbeta med taktil beröring som metod såg pedagogerna vissa hinder och dilemma som de skulle kunna tänkas möta. Flera utav de pedagoger vi intervjuat i studien menade på att tidsbristen var ett hinder för dem inför att arbeta med taktil beröring i verksamheten. Fredrika som arbetar aktivt med massage i verksamheten konstaterar in intervjun att det är tidskrävande att bygga upp. Elisabeth talar om att det är svårt att i verksamheten hitta planeringstillfällen då de är så många pedagoger runt barnen. Uvnäs Moberg (2000) lyfter fram att vår moderna livsstil ger oss mindre tid för nära kroppskontakt och ”utan kontakt får vi ingen beröring och utan beröring får vi mindre oxytocin.” (s.150). Ellneby (2008) menar att kontakten inte behöver vara tidskrävande, massagen kan uppstå spontant men effekterna blir ändå långvariga. Det höga tempot tror vi kan leda till att man som pedagog inte alltid uppmärksammar barnens beröringshunger. Jelvéus (1999) menar att detta tillstånd kan vara svårt att tyda och det är lätt att inte uppfatta att barnens reaktioner kan beror på brist på beröring (s.12). Hon beskriver vidare hur reaktioner hos barn som kan tyda på detta kan till exempel vara att barnen har en spänd kroppshållning, att de sparkar, kastar saker, glömmer saker, matvägrar eller äter ohämmat och koncentrationsproblem kan också tyda på detta (s.23).

Vi ser att något som kan resultera i att man som pedagog i verksamheten är försiktig med arbete kring taktil beröring som metod är rädslan kring pedofili och risken att taktil beröring kan uppfattas fel. Detta tar även Jelvéus (1999) upp och hon säger att detta är ett av de skäl som finns till att människor i dagens samhälle ryggar för taktil beröring. Carola nämner i intervjun att hon ser föräldrars inställning till massage som ett problem inför arbete med taktil beröring och menar att hon upplevt att vissa där tar avstånd. Där ställs man som pedagog i en knepig situation då man inte kan inkludera dessa barn. Hon menar på att man bör informera föräldrarna om arbete kring detta. ”Ja, annars kan det ju bli väldigt knepigt när dom kommer hem och berättar att fröken gjorde det och det på mig.” Gunilla menar att det idag inte är så lätt att arbeta med taktil beröring eftersom det är så mycket prat om pedofili. Hon tror att alla människor är försiktiga när det gäller detta ämne. Samhällets syn på taktil beröring togs även upp under intervjun med Bella. Hon problematiserade kring något som väckte en intressant tanke hos oss, nämligen hur hennes öppna förhållningssätt till beröring skulle uppfattas om hon var man. Att vara man i dagens verksamhet tror vi inte alltid är helt problemfritt, då samhällets syn på pedofili oftast centreras kring just män. Kernell (2002) problematiserar att vara man och söka sig till förskoleverksamheten. Han menar att dessa män på grund utav hur massmedia uppmärksammar pedofili riskerar att bli oskyldigt anklagade (s.68). Vi tror att fel sorts taktil beröring förekommer, oavsett vilket kön beröraren har. Då är det viktigt att redan tidig ge barnen en bra bild av vad en bra taktil beröring är. Både Jelvéus (1999) och Ellneby (2008) menar att man genom att man låter ett barn få känna rätt sorts beröring ger dem en möjlighet att förstå avsikten, motstå inbjudningen och säga nej till beröring som känns fel.

Massagesagor som metod var något som i stort sett alla intervjuade pedagoger på något sätt upplevt eller genomfört själva och något vi genom intervjuerna uppfattade var att intresset för att arbeta med massagesagor i tidigare perioder har varit populärare. Även Jelvéus (1999) påpekar att under årens lopp har populariteten inom massage varierat. Vidare menar hon på att i slutet av 1900 talet kunde man se ett uppsving i efterfrågan på massage i samhället. Detta kan vi se stämmer. Carola nämner under intervjun att det var mycket prat om massage under en period och berättar vidare att de på hennes arbetsplats då nappade på arbetet med massage. Även Bella nämner ”det var massagesagor rätt upp och ner liksom.” Tankar kring vad denna variation i populariteten har berott på har väckts. Vi anser att kroppskontakt och taktill beröring är något som är viktigt, oavsett hur populärt det är.

Vi anser att i dagens pedagogiska verksamhet har ämnen där man använder sig av våra olika sinnen, (såsom hörsel, syn, känsel) som inhämtningsmetod i många fall glömts bort och de teoretiska ämnena har lyfts fram före de praktiska. Kernell (2002) menar att de dominerande ”akademiska” aktiviteterna i skolan skall balanseras med ” mer kreativa och mindre kompensatoriska uppgifter.” (s.61). Utan att döma väcktes ändå tankar hos oss båda att pedagogerna inte prioriterar aktivt arbete med taktill beröring som metod eftersom de har så mycket annat som kräver tid i verksamheten. Gunilla väckte dock tanken hos oss att man faktiskt kan kombinera arbete med taktill beröring med andra ämnen. Detta genom att använda en massagesaga som berör de olika ämnen som ingår i verksamheten. Våra läroplaner betonar att pedagogerna skall erbjuda olika inlärningskanaler genom en variation och balans i val av arbetsformer och dess innehåll, skolarbetet ska förutom de praktiska och intellektuella aspekterna även uppmärksamma det sinnliga och estetiska (Lpo94). Den taktilla beröringen anser vi kan vara en kanal som bör utnyttjas.

7.2.2 Taktill beröring som färdighet

Genom att som pedagog använda sig av taktill beröring som metod utvecklar man hos barn under arbetets gång olika färdigheter. Färdigheter som hjälper dem framåt i sin utveckling.

Som vi nämnde i vår bakgrund är en av våra utgångspunkter till detta examensarbete att vi sett en problematik kring den stress som ökar i samhället och påverkar den pedagogiska verksamheten. Att stressen i vårt västerländska samhälle har ökat påpekar Uvnäs Moberg (2000). Det stressrelaterade kamp och flykt systemet är överbelastat och lugn och ro systemet i kroppen har sänkts. Detta menar hon beror på att situationer som innefattar lugn och ro i samhället har minskat. I detta samhälle ska de barn vi möter i verksamheten ändå klara av att studera och klara av att ta till sig alla nya intryck. Vi finner i våra läroplaner att i detta samhälle som är komplext, förändrar sig snabbt och där informationsflödet är stort skall elever kunna orientera sig. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig ny kunskap blir då mycket viktigt för eleven (Lpo94). Kernell (2002) talar om hur elevernas skoldag i dag ser annorlunda ut än för tio år sedan. Den är fylld av byten av aktiviteter och möten med nya personer. Detta leder till att eleverna på fritidshemmet, i slutet på dagen behöver ”en lugn tillflyktsort” (s.52). Kernell menar vidare att ”Stillheten på fritidshemmet är inte håglöshet utan det lugn och vila som reflektion kräver.” (Kernell, 2002, s.53).

Ellneby (2008) nämner olika faktorer som kan orsaka stress hos barn och skolmiljön är en av dessa menar hon. Alla moment som ställer krav på eleverna kan försätta barn i en kronisk stress (s.59). Barnen i barngrupperna då det gäller den pedagogiska verksamheten ökar. Samspelet mellan barnen påverkar deras lärande anser vi och då grupperna blir större ökar även utmaningarna för barnen. Dysthe (2003) beskriver genom Mikhail Bathkins syn på lärande hur både samspel och motspel är utmaningar för barn, vilket kan leda till både lärande

och utveckling. Sin egen taktila beröring gentemot barnen värderar Gunilla högt men värdesätter även beröringen barnen emellan. Hon talar om vikten av att barnen lär sig att beröra varandra på ett behagfullt sätt. Hon menar att det hon kallar "en fin beröring" är jätte viktigt. Efter sammanställningen av intervjun tolkar vi det som att hon med "fin beröring" menar motsatsen till att barnen rör varandra på ett retfullt sätt. Hon beskriver till exempel hur de smäller av mössan på varandra när de går förbi. Jelvéus (1999) lyfter fram kompismassage som en massagemetod mot fredligare beröring i skolan. I undersökningar har denna metod visat utveckling mot "en öppnare attityd, ökad kommunikation och större benägenhet till fredlig kroppskontakt." (s.92). Fredrika som under en tid har arbetat aktivt med massage har sett en positiv förändring barnen emellan. Från att det tidigare har funnits svårigheter med närhet och taktil beröring mellan barnen har hon nu sett en positiv skillnad och det är mindre "knuffigt och ruffigt" än det var förr. Även Diana reflekterar över vilken effekt den taktila beröringen kan ge och "tror att barn blir lugnare och mer harmoniska/.../" av den. Uvnäs Moberg (2000) beskriver att oxytocinet som utsöndras vid beröring här kan ge en effekt av ökad förmåga att stimulera sociala och nyfikna beteenden. Detta leder till ett ökat intresse av att närma sig varandra och interagera, såsom vi kan se att det skett i Fredrikas fall. Uvnäs Moberg tar även upp en studie som pekar på dessa positiva effekter vid massage. Studien genomfördes på barn som under en period fick massage och efter detta kunde man se att barnen blev lugnare och mindre aggressiva de mognade socialt och fungerade bättre med sina kompisar (Uvnäs Moberg, 2000, s.149).

De intervjuade pedagogerna nämnde olika färdigheter de upplevt eller kunde tänka sig att få uppleva vid arbete med taktil beröring. Trygghet var något som de betonade som en effekt av den taktila beröringen och vi förstod att barnens trygghet vägde tungt hos dem. "Det är ju trots allt en trygghet det här med beröringen." betonar Carola i intervjun. I styrdokumentet finner vi att eleven skall "möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära." (Lpo94 s.7). Vi anser vidare att pedagogen i detta arbete har en viktig roll i att stärka barnen och skapa relationer. Arbetslaget i förskolan har ett ansvar när det gäller att låta barnen få sina behov "respekterade och tillgodosedda och få uppleva sitt eget värde." (Lpfö 98 s.8). Anna talar i intervjun om hur man genom att taktilt beröra barnen kan ge dem en känsla av att bli sedda. Pedagoger ser ofta arbete med massagesagor som ett tillfälle att se och bekräfta barnen varje dag (Ellneby, 2007). Barn skapar sin identitet genom det sätt vuxna bekräftar och ser barnen. Det är viktigt att i bemötandet med barnen skapa en jämbördig relation och en sådan är något att sträva emot detta kallar Berit Bae "Annerkjennelse" (Bae, 1996). Vi menar här på att man som pedagog i verksamheten bör lägga vikt på att skapa en bra relation med barnen. Jelvéus (1999) talar även hon om detta och påpekar att när barn börjar på en ny förskola eller skola kan detta upplevas som en skrämmande procedur. Hon menar vidare att man genom arbete med massage och beröring kan bygga tillit mellan personal och barn (s.61).

Uvnäs Moberg (2000) talar om de läkande effekter oxytocinet kan ha (s.44). Oxytocin kan i sin tur utsöndras vid beröring. Anna berättar under intervjun att hon har bevittnat hur den läkande effekten som den taktila beröringen kan ge påverkar ett barn. Hon berättar om ett barn hon mött i sitt arbete. Detta barn upplevde problem med magen men efter att de arbetat med massage under en tid uppmärksammade både, hon och barnets föräldrar en förbättring hos barnet. Hon menar på att "även om du inte masserar just magen så bara det att man får den här avslappningen och den här ron så påverkar det liksom, det påverkar hela kroppen kan man säga." Med detta kan vi se hur den taktila beröringen påverkar hela vår kropp. Vi kan givetvis inte veta vad som låg till grund för barnets magproblem vi kan dock dra paralleller till detta problem och vad Ellneby (2008) menar kan vara orsakat av stress. Hon menar att

stress kan ge olika psykosomatiska besvär hos barn. De vanligaste är kopplade till mage eller hud. Barnen kan känna av magproblem som smärta, kräkningar, förstoppning och diarré (s.69). Inte bara Anna reflekterade över hur viktigt det är att tillgodose vårt beröringsbehov. "Huden är det största organet vi har, det är klart att vi måste tillgodose det." påpekar Gunilla under intervjun. Jelveús (1999) betonar att även våra slemhinnor räknas som hud, en inre sådan. Ellneby (2007) menar på att känselsinnet är ett av våra mest omfattande sinnen. Känselsinnet påverkar även andra sinnen i vår kropp och är kopplat direkt till känslor och kontakt. Känselsinnet påverkar hur vi mår både kroppsligt och själsligt. Denna insikt att vi som pedagoger har ett ansvar att förmedla detta till barnen, finner vi i läroplanerna stöd för. Ett mål att uppnå i skolverksamheten är att eleverna "har grundläggande kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa samt har förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan och miljön," (Lpo94 s.10). Även Lpfö98 betonar att barnen bör få " /.../ förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande."(s.9).

Att den taktila beröringen har betydelse för alla i den pedagogiska verksamheten har vi under utvecklingen av detta examensarbete kunnat konstatera. Jelveús (1999) beskriver hur den taktila beröringen påverkar fostret redan från sex veckors ålder då fostret berörs inifrån livmodern. Barnet möter vid förlossningen en värld mycket olik den trygga livmodern. Från denna trygghet finns hos barnet nu ett stort behov av taktil stimulans. Ellneby (2007) betonar att spädbarn dör utan beröring. Att detta behov inte minskar bara för att vi blir äldre har vi under denna studie fått bekräftat. Barn i alla åldrar behöver få chansen att med olika metoder lära sig hur positiv taktil beröring känns och hur man kan ge detta till någon annan. Vi har fått en insikt i hur den taktila beröringen påverkar barn fysiskt och psykiskt. Ellneby (2008) påpekar att barn kan lära sig känna igen och komma ihåg, genom att känsloupplevelser kompletteras med hörsel och synintryck, när de tagit del av samtliga sinnesintryck kan de samordna dem. Jelveús (1999) kallar detta samspel av sinnesintrycken sinnesintegrering eller sensorisk integrering. "Med sinnesintegrering menas att alla sinnesintryck, dvs. syn, hörsel, känsel balans och så vidare ska samordnas och organiseras i hjärnan." (s. 64). Hon menar vidare att inte alla barn har förmåga att organisera dessa intryck i hjärnan och detta kan leda till inlärningssvårigheter i skolan (s.63). Vi finner att de taktila beröringsupplevelserna barnet får genom känselsinnet har betydelse för utvecklingen redan från tidig ålder. Att sinnena samspelar med övriga kroppsliga funktioner krävs för barnens utveckling och genom att barnet får både en fysisk och psykisk kroppsuppfattning utvecklas deras jagmedvetande. (Ellneby, 2007, s.36).

Vi vill lyfta fram barnens samspel som en viktig färdighet i den pedagogiska verksamheten. Genom att arbeta med taktil beröring kommer barnen närmare varandra och skapar relationer. Elisabeth talar om vilka effekter arbete med massagesagor kan ge. " /.../ samarbete mellan barnen och tilliten, att man vågar utan att slå på varandra." Dessa relationer gynnar samspelet mellan barnen och kan skapa förutsättningar för en trygg miljö. "Trygga barn ger trygga föräldrar och trygga föräldrar ger trygga barn så det blir liksom en domino effekt." Menar Elisabeth. Beröringsupplevelser gynnar barnens lärande både kroppsligt och intellektuellt. Får barnen i en stressad miljö känna lugn och ro tror vi detta ökar deras möjligheter till inlärning. Ellneby (2007) beskriver hur man genom arbete med massage uppmärksammat att barnens koncentration förbättras och att detta i sin tur är positivt för inläringen.

7.2.3 Taktil beröring som förhållningssätt

Bella talar kring förhållningssättet hon som pedagog i verksamheten har till taktil beröring. Hon anser att för henne är taktil beröring ett förhållningssätt och en självklar del av vardagen. "Alltså, den är nog så självklar för mig så jag reflekterar inte så mycket över det" menar hon.

Vidare beskriver hon en situation där en lärare inte hade ett berörande förhållningssätt. Det ledde till att Bella upplevde att när läraren skulle beröra barnen blev det onaturligt. Bella var den enda av de intervjuade pedagogerna som nämnde ordet förhållningssätt men vi kan nu efter sammanställningen av intervjuerna se att detta var något grundläggande för alla pedagogerna. Alla ansåg mellan raderna att taktil beröring var självklart för dem, de hade ett förhållningssätt till taktil beröring.

Vi uppmärksammade att pedagogernas förhållning till den taktila beröringen med barnen i hög grad var kopplat till den som sker spontant i vardagen. Anna talar om ”den här lilla beröringen” i mötet med barnen. I denna vardagliga beröring ser vi ett samband till vad Elmstöm, Eek och Jonsson (2005) kallar ”massage i flykten” (s.11). den taktila beröring som sker i vardagliga situationer. Vi tror att i arbete med människor och barn är detta något som sker naturligt. Att det bör vara så betonar även intervjurespondenten Bella. Diana menar på att henne spontana tanke är att ”beröring kan ju vara så stort”. Själva reflekterar vi över Bella och Dianans förhållningssätt och tänker att eftersom denna beröring sker naturligt i så hög grad finns risken att man inte ser konsekvenser av sina, både positiva och negativa handlingar. Jelvéus (1999) betonar att när man berör någon förmedlar man även sin känsla till den berörda. Är man inte medveten om detta tror vi att man kan riskera att i sina handlingar ge barnen en negativ beröringsupplevelse. Jelvéus (1999) påpekar även angående detta att om man masserar eller berör ett barn men inte känner för det, kommer man förmedla den känslan till barnet. Vi har själva genom upplevelser reflekterat över hur människor tenderar att sända över oavsiktliga signaler av ilska, trötthet, stress genom beröringshandlingar. Kernell (2002) tar upp Ingela Olssons tankar kring att vi i Sverige ofta använder en bestraffningsteknik som går ut på att vi ”vi vänder ryggen till och hotar att överge barnet.” (s.58) Vidare betonas att en elev kan missförstå denna tillrättavisning.

Något vi vill lyfta är att taktil beröring bör vara något positivt har man medvetenhet kring detta i sitt förhållningssätt till barnen kan det inte bli fel. Därmed vill vi påpeka vikten av att vara medveten hur man taktilt berör ett barn. Carola reflekterar över att barn ibland har större distans till taktil beröring. ”För vissa barn kan man inte röra, man känner det på barnen, att dom har den här distansen.” De kan reagera olika på den beröring och uppfattar den inte alltid positivt det är viktigt att man som pedagog respekterar barnens signaler. Fredrika lyfter fram att hon uppmärksammat barns olika reaktioner på taktil beröring. Hon närmar sig därför barnen med medvetenhet kring detta för att inte skapa jobbiga situationer. Fredrika lägger vikt på att man ”inte kastar sig på” dessa barn. När man arbetar med massage är det viktigt att barnen själv är de som bestämmer om de vill ha massage, vart de vill ha massage och även av vem detta påpekar både Ellneby (2007) och Jelvéus (1999) Att barn med särskilda behov kan uppleva taktil beröring annorlunda tar några av de intervjuade pedagogerna upp. Vi liksom dem anser att det är viktigt att man är medveten om detta. Det kan handla om taktilt försvar. (Ellneby, 2007) Ekengren och Hjerpe (1995) menar att detta kan iaktas hos barn som är hyperaktiva och lätt distraherade. Ellneby (2007) menar på att barn med taktilt försvar har svårt med kroppskontakt men de har trots detta ett stort behov av det. Vi anser att det ligger vikt i att ha kunskap om hur den taktila beröringen, då man med den kunskapen kan bemöta barnet på deras villkor. Något som flera av pedagogerna nämner att de reflekterar kring hur barn kräver olika mängd taktil beröring och även olika sorts taktil beröring. De talar om skillnader mellan yngre och äldre barn och menar att de yngre barnen på ett naturligt sätt får mer beröringsupplevelser. Vi funderar kring hur det kommer sig att den taktila beröringen vi som pedagoger ger barnen minskar ju äldre de blir. Gunilla som arbetar i skolverksamheten menar att detta kan bero på att när man är äldre blir det pinsamt att närma sig sin fröken.

Vi anser att det sociokulturella perspektivet är ett förhållningssätt på lärande där den taktila beröringen blir en naturlig del i verksamheten. Dysthe (2003) menar att det sociokulturella lärandet bygger på att ”lärande har med relationer att göra; lärande sker genom deltagarnas samspel; språk och kommunikation är grundläggande element i läroprocesserna; balansen mellan det individuella och det sociala är en avgörande aspekt på varje läromiljö; lärande är mycket mer än det som sker i elevens huvud och har med att göra med omgivningen i vid mening.” Genom att ha en taktilt berörande miljö som utgångspunkt skapar man ett lärande klimat som vi anser kan öka kommunikation eleverna emellan och deras relationer till varandra. I och med detta sker möjlighet till inläring.

Sverige är enligt Ellneby (2008) ett beröringsfattigt land jämfört med andra kulturer i världen. För någon som inte är uppväxt med taktila beröringsupplevelser kan detta kännas okänt och suspekt menar Jelvéus (1999) Även om man inte har ett naturligt förhållnings sätt till den taktila beröringen anser att vi att det är av vikt att man utmanar sig själv. Vi anser även att det finns en kanal för alla pedagoger när det gäller att arbeta med taktil beröring.

7.3 Slutdiskussion

Syftet med detta arbete var att undersöka hur pedagoger i verksamheten värderar taktil beröring och ser på att arbeta aktivt med detta. Vi kom fram till att samtliga pedagoger i studien värderade taktil beröring högt och var medvetna om vilka färdigheter den kan ge barn i verksamheten. Få arbetade praktiskt med taktil beröring men samtliga skulle kunna tänka sig att arbeta aktivt med detta som metod. Vi var undrande till varför flera av pedagogerna tidigare arbetat aktivt med taktil beröring men att de inte fortsatt med detta, trots positiva resultat. Vad vi senare insåg var att det handlade inte bara om *en* metod som arbetssätt (genom massage, massagesaga) vilket vi hade som grundtanke. Det visade sig att alla arbetar aktivt med en metod utifrån sitt eget förhållningssätt. Grunden till vad som blev titeln för detta examensarbete var en tanke som väcktes hos oss under intervjun med Bella. Hon påpekade att den sort taktil beröring barnen i den pedagogiska verksamheten får, kan ha att göra med pedagogens naturliga förhållningssätt till taktil beröring. Titeln blev slutligen ”Att beröra taktilt – Metod, färdighet eller förhållningssätt?” Slutligen kunde vi konstatera att alla dessa aspekter spelade in och var viktiga i frågan hur de värderar och arbetar med den taktila beröringen. Vikten av att beröra taktilt var vi väl insatta i innan studien påbörjades, men vi hade inte reflekterat kring att pedagogerna förhållningssätt kunde påverka deras syn på arbete med taktil beröring. Vår förhoppning är att pedagoger som har ett avståndstagande förhållningssätt ändå kan utmana sin naturliga inställning eftersom den taktila beröringen behövs. Vi tror mer utbildning inom området kan öka motivationen hos dem så att de ser de möjligheter vi genom taktil beröring kan ge våra barn.

7.2 Vidare forskning

Vi anser att detta examensarbete har varit mycket intressant och givande att utföra. Intervjuerna har gett oss en bra inblick i pedagogernas syn på sin egen verksamhet. Vi ser en stor möjlighet att forska vidare vetenskapligt inom detta ämne och vi ser att det finns ett behov av ökad kunskap inom detta område. En tanke som slog oss under arbetets gång var att det skulle vara givande att genomföra observationer med hjälp av videokamera för att sedan tillsammans pedagogen analysera resultatet. På så sätt kan man tydligt urskilja hur den taktila beröringen ser ut i den pedagogiska verksamheten. Något vi även blev intresserade av var att genom en studie med intervjuer som metod urskilja barnens syn på den taktila beröringen i verksamheten.

Referenser

- Bae, B.(1996). *Det intressante i det alminnelige- en artikelsamling*.Pedagogiskt forum
- Claesson, S.(2007). *Spår av teorier i praktiken. Några skolexempel*. Lund: Studentlitteratur.
- Dysthe, O.(2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Ellneby, Y.(2007). *Barns rätt att utveckla*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Ellneby, Y. (2008). *Stressade barn. och vad vi kan göra åt det*. Falköping: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Elmström, R, Elmström, I, Eek, A & Jonsson, A-C.(2005.)*Massage i förskolan/skolan*: Axelsons Gymnastiska Institut.
- Ekeningren, K & Hjerpe, B. (1995).*Beröring- vår viktigaste förnimmelse*. Umeå: SIH läromedel.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Ashley_Montagu (Hämtat den 09-05-13)
- http://sv.wikipedia.org/wiki/John_Dewey (Hämtat den 09-06-08)
- Jelvéus, L.(1999). *Berör mig! Massage för små och stora barn*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB.
- Kernell, L-Å.(2002). *Att finna balanser. En bok om undervisnings yrket*. Lund: Studentlitteratur.
- Montagu, A.(1986). *Touching. The human Significance of the skin*. New york: Harper & Row.
- Patel, R & Davidson, B.(2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund. Studentlitteratur.
- Skolverket. (2006). *Läroplan för förskolan Lpfö98*.Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94*. Stockholm: Fritzes.
- Stukát, S. (2009). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*.Lund: Studentlitteratur.
- Uvnäs Moberg, K. (2000). *Lugn och beröring. Oxytocinets läkande verkan i kroppen*: Natur och kultur.
- www.axelsons.com (Hämtat den 09-05-13)
- www.axelsons.se (Hämtat den 09-05-13)

Bilaga

Intervjuunderlag

Taktil beröring ur lärarperspektiv

Bakgrund Intervjukandidaten

1: Ålder

2: Vilken är din Utbildnings bakgrund?

3: Vilken/Vilka lärandeteorier utgår du ifrån i ditt pedagogiska arbete?

4: Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats?

5 På vilket sätt reflekterar du i vardagen över den spontana taktila beröringen med barnen?

2: På vilket sätt ger du barnen kroppskontakt i vardagen?

3: Beskriv hur du värderar den taktila beröringen i verksamheten.

4: Har du tidigare kommit i kontakt med forskning/litteratur kring ämnet den taktila beröringens betydelse i den pedagogiska verksamheten?

Om ja: -vad och i vilket sammanhang har du kommit i kontakt med detta?

Om nej: - Är detta något du skulle vara intresserad av att ta del av?

5: Anser du att ni i verksamheten planerar och arbetar medvetet med taktil beröring?

Om ja: - I vilket syfte arbetar ni då och med vilka metoder?

Om nej: - Ser du någon anledning till att införa arbete med fysik beröring.

6: Är massagesagor något du tidigare kommit i kontakt med?

Om ja: - I vilket sammanhang.

Om nej: - Är massagesagor något du skulle kunna tänka dig att arbeta med i syftet att öka beröringen i barngruppen.

7: Vilka hinder skulle du kunna se i att arbeta med massagesagor och att arbeta aktivt med beröring?